

ЧЛАНЦИ ИЗ БРИГАДНОГ И
БАТАЉОНСКИХ ЛИСТОВА

НАШЕ ЗДРАВЉЕ

*Лакше је здравље сачувати,
него болест лечити.*

Ушли смо у зиму, влажну, кишовиту, ветровиту. Влага и блато су наши велики непријатељи. Слабо смо обучени, слаба обућа, стално влажна. Спавамо по шупама, шталама, хладним, влажним. По селима и крајевима кроз које се кре-Кемо доста заразних болести. Скоро у сваком селу понеки случај трбушног тифуса. Пегавац се још не јавља, али и он ће ускоро.

Како ћемо сачувати наше здравље?

Нашу обућу и одело треба чувати, закрпити и обновити. Немој да се либиш да са непријатеља мртвог или живог скинеш не само шинел, цокуле, већ све што ваља. Кошуља и гаће се оперу, а одело испари. Ми немамо богатих магацина да се одевамо. Како смо данас од „трoметковића" постали одлично наоружана војска, тако можемо и треба и да се обучемо. Узети од непријатеља све што нам треба. Добрoм обућом, одећом и топлим ћебетом, а поред тога мудрим чувањем свога здравља лако ћемо проћи и кроз ову зиму. Командири, команданти и политички комесари морају најозбиљнију и највећу пажњу поклонити одмору и месту становања. Они морају да се старају да су другови што је могуће више у топлим собама, нарочито после напорних маршева, патрола, борби. Стражарчења скратити. Влажно време је опасије по наше здравље, него јака али сува зима. Грипе, ангина и запаљења плућа су последице. Оболели друг постаје неспособан за борбу за краће или дуге време, а може и главом да плати.

Треба настојати да другови добијају што чешће топле супе, чајева, на првом месту, када покисну. Сва наша па-

жња у овим непријатним данима треба да је упућена чувању здравља од назеба.

Има и других, још већих опасности по наше здравље. Заразне болести, на првом месту трбушни и пегави тифус.

Трбушни тифус: заразна болест која се преноси са човека на човека, најчешће додиром или храном. Ова је болест изазвана сићушним клицама, која се развијају у цревима човека. Болест је веома тешка, траје до шест недеља, јако изнури. Смртност код ове болести износи 10—25%.

Ове се болести човек лакше може одбранити него од пегавца: јести искључиво прокувану храну, а воду гогти само са чесме. Воће опрати или ољуштити. Боље је неко време трпити жеђ, него у свакој сељачкој кући застајати и пити сумњиву воду. Уколико зима буде јача, болест ће се све више губити. Знаци болести су: висока температура, главобоља, болови у мишићима и читавом телу. Језик је убрзо обложен, усне суве. Столица може да буде и уредна.

Пегави тифус: тешка заразна болест изазвана клицама, преноси се са човека на човека искључиво вашкама. У нашој бригади постоји Екипа за дезинфекцију, која редовно пари одело и веш. Поред тога, треба редовно прегледати кошуљу и гаће да нема која ваш, биштити се. Обратити пажњу куда се леже и седа. У овом крају је прошле године било веома много случајева пегавца (у самој околини Јајца преко 1.500 случајева). Болест се јавља са ватром, главобољом и боловима у читавом телу и мишићима, као и код трбушног тифуса. Језик обложен, кожаст. Обично четвртог или петог дана јављају се ситне, црвенкасте, а касније мрке пегице по телу. Болест траје просечно 12 до 15 дана, иако је оболели неспособан још за дуго време за ма какав рад. Смртност је веома различита и износи 3 до 40%, т.ј. на стотину оболелих умире од 3 до 40.

Грипа: јавља се као заразна болест. Веома се лако преноси са човека на човека. Довољно је да се у једној соби, поред здравих, нађе један са gripом који кашљем окужи ваздух и може све присутне да зарази gripом. Јавља се са високом ватром, боловима и малаксалошћу читавог тела. Траје неколико дана, али ако се болесник не чува

I/

ЛП"ГГ.ГОР*ПА'Ш Н.О.У. ГИГАЈ!" (СМЦАЧК) ј.

лако прелази у запаљење плућа. Болесник треба да се задржава у топлој соби, пије топле напитке.

У сваком случају где се јави повишена температура, болесника треба издвојити, и ако се сумња на један или други тифус, одмах упутити у болницу.

Прошле зиме наши другови страдали су нарочито од промрзлотина. Истина, највише их је од промрзлотине

страдало за време напорног игманског марша. Ипак, треба упозорити другове, уколико се деси да наиђе јача зима, да тапкају у месту, мичу прстима, трљају руке или уши. А ако се смрзне неки део, треба врло савесно масирати на хладном (не у топлој соби, а још мање поред пећи) снегом промрзнуте делове. Сваки промрзли део може да се оживи, ако се исправно поступа. Масажа може да се спроводи и по један, два па и више сати. Другови са Игмана скупо су платили лењост, непажњу и горко се кају: „Зашто нисам масирао!“. Масажу треба да изводе другови промрзлог.

Најбољи начин да се сачувамо назеба и његових последица јесте настојање да очврснемо. Гимнастика и вежбе, прање горњег дела тела сваког јутра хладном водом. Док смо у покрету или док се трљамо, не треба да нас плаши хладноћа. Она је опасна за тело у мировању.

Др Дејан (ПОПОВИЋ)

У ВАТРИ НЕМАЧКИХ ХАУБИЦА (репортажа с фронта)

Колона се полако приближавала селу Пљеви. Светлост дана била је све јача и пламенови који су се видели у даљини све слабији. Наместо светлости ватре дизали су се димови и односили у неповрат куће, храну, све што народ има. То горе куће невиних сељака, горе запаљене крвавим рукама немачких и усташких фашиста. Ми треба да их задржимо, да их одбијемо, да им покажемо, ко зна по који пут, да народ има своје праве заштитнике у својим јуначким партизанима, у својим омиљеним пролетерима. Заузимамо положај. Пред нама се пружа дивна слика долине реке Пливе. Али немамо много времена да посматрамо лепи предео. Злочиначка челична птичурина жучи негде у даљини. Видимо је прво као тачку, а затим нагло постаје све већа. Хоће да открије наше положаје и да нас бомбардује. Прави над нама кругове, прво велике, а затим се спушта све ниже. Осетисмо ветар који је правио усташки „зракоплов“, прелетео је изнад нас на висини не већој од 50 метара, али нас није открио. Одлетео је и спуштао се изнад злочинаца који се приближавају. Свој пут обележавају ва-

тром и крвљу. Око три сата после подне већ су на домаку нашег оружја, али ми не пудамо. Једна колона прелази мост на Пливи, 1.500 м од нас. Они нас и не примећују. Концентришу се око куће најбољег борца овог краја, који је храбро пао на Купресу, око куће Симе Шолаје. (Још један доказ фантастичне безочности.) Тешка мина и граната прелећу наш положај. Бацају их без циља. Црна колона се формира и креће напред. За њима, на извесном одстојању, неуниформисани и ненаоружани воде коње да пљачкају напуштене домове. Колона прелази мост на Пливи и упућује се према нама. Пуштамо их све ближе и ближе. Они иду већ сасвим слободно. На 4—5 метара од нас застају и сакупљају се у три велике групе. „Заштитница“ се већ разилази по кућама. Изненада плану плотун. Зликовци се збунише, укочише. Опалисмо још један. Тек тада почеше да беже као без главе. На месту где су пристајали, црнила се непомична тела око тридесет усташких и четничких разбојника. Остали се разбегаше, а митраљези и бацачи отворише ураганску ватру. Мине падају око нас, митраљески рафали крешу грање око нас. Наши стрелци обарају још понеког заосталог непријатеља. Ускоро се полако навлачи и мрак. Непријатељска ватра не попушта. У селу се појављују пламенови. У немогућном гневу и бесу пале куће (а шта друго могу). Целе ноћи нису престали са ватром. Сутрадан, чим је свануло, почеле су да дејствују прве батерије немачких хаубица, поред два топа и два минобацача. Сваки брежуљак на коме смо били био је преоран. Гранате су падале око нас, распрскавале се изнад нас. Није било ниједног тренутка, а да убиствени челик није звизнуо изнад наших глава, да се у нашој непосредној близини распрсне у хиљаду смртоносних парчади. Један друг је рањен, носе га, остали хладнокрвно сачекују гранате и посматрају непријатеља, који се приближава истим путем као и дан раније. Али данас не у колони, него у малим расцепканим колоницама. Ватра је ужасна. Граната пада за гранатом. За 45 минута бачено је на наш положај 170 граната, а у току дана преко хиљаду. Фашисти се приближавају. Мисле, вероватно, да смо напустили положај, али јучерашње искуство им не да да буду неопрезни. Када нам се прва група приближи, наши заупуцаше. Разбежали су се на све стране. Тако смо цео дан одбијали све њихове нападе. Неколико их

је и тада погинуло. Смркло се и фашисти су се повукли. Ми смо чврсто држали наше положаје.

Казали су нам после сељаци да су ови Немци упућени са источног фронта „на одмор“ у Југославију. Показали смо им са каквим симпатијама и поклонима дочекујемо незване госте и чишшо им „одмор“ што пријатнијим.

Ч.

*Светозар (ИВАНОВИЋ)
5. батаљон*

ТАКМИЧЕЊЕ НАШЕ БРИГАДЕ

*„Друже Тито, Други Конгрес иде,
омладинци желе да те виде“.*

Водимо жестоке борбе са непријатељем и домаћим издајницима на положају према Бродареву и Пријепољу.

По нашим омладинцима, који су пошли на конгрес. ми смо упутили једно заједничко писмо Предсједништву II конгреса. У том писму смо нагласили да се и ми омладина 3. санџачке. пролетерске бригаде припремамо за II конгрес ...

Одређена су такмичења међу батаљонима наше бригаде, и то:

1. батаљон је позвао 3. батаљон на такмичење, за вријеме конгреса од 10. марта до 1. априла т.г.: ко ће више одржати конференције на терену и ко ће више имати успјеха у том раду, ко ће боље популарисати II конгрес УСАОЈ-а.

1. батаљон је победио 3. батаљон, с тим што је одржао 8 конференција са омладином, гдје је говорено о II конгресу и његовом значају. Омладинци су добровољно прикупили 320 лира, 1 кг дувана, 2 пара наглавака, вуне за 3 пара чарапа, конца и плетива. Повезали су се са СКОЈ-ем на терену који броји 4 члана.¹ У селу Добрињу организовали су пионире и радну чету и створили код њих хор.

3. батаљон повезао се са скојевском организацијом на терену и одржао два састанка са њима. Дали су и неколико

¹ Ради се о организацији Скоја која броји само 4 члана (Прим. ред.)

приредаба. Послије су били у акцијама, гдје нијесу имали могућности да наставе свој рад на терену.

2. батаљон је позвао на такмичење 1. батаљон, од 10. марта до 1. априла, на политичком и васпитном сектору. Резултат тога такмичења је слиједећи:

1. батаљон је прорадио, на политичком сектору: Омладина Југославије у борби за слободу; Омладина у борби против свих непријатеља осигурава своју будућност; Наше јединство — оружје побједе. По васпитном сектору: Економски развитак друштва и Одлуке АВНОЈ-а; Први дио из историје Партије. Према томе, 1. батаљон је у такмичењу победио 2. батаљон.

4. батаљон је позвао на такмичење 2. батаљон, од 10. марта до 1. априла, по теренском сектору.²

2. батаљон је победио 4. батаљон, с тим што је одржао три састанка са СКОЈ-ем у Маочу, 2 конференције у Вруљу и 6 приредби.

4. батаљон је дао 3 приредбе у Лековину и 2 конференције са омладином у Грабу.

Пратећи вод штаба бригаде позвао је болницу на конгресно такмичење на културно-просветном пољу. Болница је победила пратећи вод штаба бригаде, с тим што је дала 4 приредбе и више веселих вечери и ликвидирала неписменост.

Пратећи вод је ликвидирао неписменост и припремио се да да приредбу, али није било могућности јер су били стално у покрету.

Од 1. априла поставили смо слиједећа такмичења:

3. батаљон позвао је на такмичење све батаљоне наше бригаде: ко ће више убити, заробити или ранити непријатељских војника и ко ће више заплијенити непријатељског материјала. Који ће батаљон постићи рекорд у дисциплини (поздрављање у разним ставовима, ословљавање старешина, извршавање наређења, маршовска и логорска дисциплина).

Прваци ће се састати 1. маја.

Наша бригада такође је позвала на претконгресно такмичење 4. санчаку бригаду и 8. црногорску бригаду у истим тачкама као и по батаљонима.

¹ Ради се о политичкој делатности јединица бригаде на терену (Прим. ред.)

Резултате овога такмичења објавићемо у идућемо броју нашег бригадног листа. Зато би требало да се потрудимо да наша Бригада, која је историјска и која је створена у најтежим данима рата, као најстарија бригада, као пролетерска бригада, постигне успеха и изиђе из овог такмичења као победница.

ЗАДАДИ СУ ТУ — САДА САМО НА ПОСАО

Буљо (СВЕТОЗАР ВЛАХОВИЋ)

БОРБА КОД ОБАРДИ

После извршеног специјалног задатка у близини Пријепоља, враћали смо се уморни, на челу са Бошком Шкрбовићем, командантом батаљона, у састав наше чете која се налазила на положају у Обардима. Кад смо се приближили већ близу села, чули смо пуцње, водила се борба на положајима 1. чете нашег батаљона и 2. батаљона. Стигли смо у село. Нашли смо делове наше чете по кућама, док су остали били на положају. Десетине су се смењивале на положају тако да је само по једна десетина ишла на положај, док су се остале грејале у кућама, пошто опасности није било. Четници су покушали да нас нападну, али су били одбијени. Одмарали смо се и очекивали вести са положаја. Можда ће четници опет покушати са новим нападом, морали смо бити у приправности. Изненада је дошло наређење: „Читава чета на положај“. Били смо већ спремни и пожурили смо на брдо где се налазила једна наша десетина, која нас је обавестила о новом непријатељском нападу. У самом кретању ка положају непријатељ нас је приметио и почео отварати ватру. Четници су већ изишли на брдо, где се налазио 2. батаљон и одатле су нас могли тући. Журили смо према брду, са кога нам је наш политички комесар чете довиквао: „Другови, брже напред“. Изишли смо задихани на брдо које је било обрасло ретком боровом шумом. У пролазу колоном, према крајњем положају, друг политиком ми је довикнуо: „Изгледа да су нам се Швабе подвукле под брдо“. Истина, рафали немачког „шарца“ су кршили гране борова изнад наших глава. Ситуација доста озбиљна, наша чета има много опаснијег непријатеља но што га имају другови 2. батаљона. На њих су напали само четници, док су на нас навалили и четници и Немци. Сишли смо мало ниже и развили се у стрелце. Сви смо се заклонили иза борова и очекивали непријатеља, добро осматрајући. Наређење је било да се не пуца док не приђу сасвим близу. Другови су схватили наређење, били су спремни да пусте непријатеља на 50 метара. Расположење за борбу било је врло добро. Команде су се слушале и извршавале. Непријатељски митраљеви нису престајали. „Шарци“ су брисали, ломили и кршили гране, али ми смо мирно стајали, очекујући непријатеља и ново наређење нашег командира. Десно

од нас водила се борба између четника и 2. батаљона. Другови су успели да потисну четнике и чули смо њихове веселе узвике: „Другови Милешевци, напријед, побегоше нам издајници“. Наша чета је добила наређење да отвори ватру. Митраљесци и стрелци нишанили су сигурно, тако да се муниција није узалуд трошила. И заиста, на нашу велику радост мрски окупатори били су присиљени на повлачење. Али они ,ипак, још нису били разбијени, полако су се повлачили, штитећи се жестоком ватром „шараца“. Четници који су пошли са овом немачком колоном према нама, оставили су давно своје господаре и у нереду побегли у позадину. Немци су остали сами. Дошло је наређење за наступање. Напред су се чули узвици наших десетара и водника. Другови су кренули напред, све брже смо терали непријатеља. Отварали смо ватру, пребацивали се напред, хватајући заклон и убијајући фашисте. Видели смо како Швабе збуњено беже, не знајући шта да раде. Били смо радосни што их тако гледамо, што их убијамо. „Напријед другови, „шарац је наш“ чуо се глас командира. И заиста, велика наша жеља за тим немачким оружјем испунила нам се. Убили смо фашистичког митраљесца, „шарац“ је наш. Од данас ће он бити још боље оружје за уништавање мрских фашиста и њихових слугу, наших народних издајница, од данас ће он носити слободу, а не мрак и ропство као до сада. Фашисти су успели да се повуку у једну велику вртачу, одакле су давали огорчен отпор. Ми смо наставили борбу све док се није спустило мрак, а онда смо се вратили натраг .весели што смо потукли непријатеља, што сада имамо и „шарца“ и остали ратни плен.

У овој жестокој и одлучној борби изгубили смо неколико најбољих другова, али смо потукли непријатеља и показали свима како се треба борити за свој народ и за слободу. Ова борба ће бити за нас велико искуство и наш млади батаљон ће и даље наставити борбу и прогонити свугде огавне фашисте и народне издајнике — све до коначне победе.

СЛАВА ПАЛИМ ХЕРОЈИМА!

*Раде СТАНИШИЋ
борац 3 батаљона*

СА ПРОТИВТЕНКОВКОМ У ЗАСЕДИ

Једног дана саопштио ми је командант да Ку у саставу 1. чете иКи са мојом противтенковком у заседу, да чекам непријатељске камионе. Мом весељу није било краја. Радовао сам се као мало дете и чешке погледавао на моју „вељу пушку“, сумњајући да ме не изневери.

Путовали смо читаву ноК без одмора. Ишао сам за коњем који је носио моју „вељу пушку“ и стално је посматрао са великом љубављу. Кад смо дошли на положај, саопштено ми је да могу отићи у оближњу куКу да се огрејем.

Пред свануке излазим на положај близу цесте и ту налазим другове из 1. чете, који су ту веК читаву ноК. Они су на цичи зими очекивали непријатеља, да би га што боље изненадили. На њима се опажа неко нарочито борбено расположење и ја још радосније прелазим на одређено мјесто.

Укопавам своју „вељу пушку“ у снег и окреКем је на ону страну одакле треба да се појави непријатељ. Био сам много узбуђен. Играјући од хладноке, обилазио сам око „веље пушке“, загледавајући већ по стоти пут да ли је све на свом месту.

Кроз непуна 2 сата зачули смо на цести хуку непријатељских камиона. Тек што је почело свитати. Густа магла разређује се и јасно се оцртавају бедеми снега који се налазе са стране. Кад осетих близину непријатеља, срце ми поче јаче куцати. ВеК ни сам не знам по који пут, прегледам моје оружје, стрепећи да неке окинути да Ку можда и промашита. ВеК се и силуета камиона назирала у магли, полако се приближавао месту где сам се налазио. Руке су ми дрхтале, неколико гтута сам се канио да окинем, али нисам имао храбрости. Камион је веК близу. Само још педесетак метара ме је раздвајало од њега. Последњи пут прегледам све, нанишаних и ... окину. Зажмурио сам. Кад сам погледао, замало што нисам вриснуо од радости. Камион је стао, а Швабе су бежали уз цесту.

У том су почели дејствовати и аутомати 1. чете, а ја опалих још неколико хитаца у камион, пошто сам мислио да је то био тенк.

Сишли смо камиону и узимали ствари које су остале. Тиме је моје задовољство било још веће.

Задовољан и весео с мојом „вељом пушком“ на рамену, враћао сам се у састав батаљона.

Марко ШКУЛЕТА (ЛАЗАРЕВИЋ)
борац 2. бат.

У ПРАТЕЋОЈ — ОД ВЕЧЕРЕ ДО РУЧКА

„Другови, наша чета је скоро формирана и већином се налази у позадини — и, богами, требало би, да се ми некако, брате, заложимо више у овоме политичком раду. Ми не дајемо, патроле и заседе, али бисмо могли помоћи у овоме раду, јер и сам немам довољно способности...“, скоро свакодневно је говорио политички“, наше пратеће, друг Р.

„Опет је лако за тебе“, говори командир, ти ћеш то опет некако... само, богами, овом војничком сектору требало би посветити више пажње. Морало би се одржати неко предавање. Ама, ни друг командант, брате, не дође ни једном у нашу чету, стално се налази у 2. и 3. чети“.

Почиње дискусија о културно-просветном сектору, о његовој важности. Улази Захир, па пошто се прошета једанпут преко собе, и он се умеша у дискусију: „Другови, да се напоје коњи и покидају штале“. „Тако је, богами“, одговарају. „Мора се на пос'о. Примећује се да их има прилично необувених, мала журба, траже се обојци... У том се појавише на вратима дежурни и економ. „Готова је вечера“, виче економ. „Имамо ли сијена за коње?“ пита дежурни. „Рано је вечера“, одговарају. Дуга је ноћ. Међутим, дежурни издаје заповјест: „У колону, да се прима.“ „Да ли је послата вечера за штаб?“ — пита комесар. „Јесте“, гласи одговор. „Само се са оним Рељом више не може... што му год даш, њему је криво.“ Вечерава се. Позајмљују се порције, кашике. Понегде се чује: „Како то да ови из интендантуре могу да вечеравају у кухињи кад је тамо забрањено. „Ама, брате“, чује се на другој страни, „ови из интендантуре су недисциплиновани. Пази само Шема, Туца, па, богами, и Ходовића: те прже неку крв, па нека пријева и јади ти их знали... Ама нека то, љути се један. Јуче ми

каже Туцо: „Море док се ја надмем, ти ћеш пронути“. „Ја не знам ...“. Кувар се стално правда како му је казан мали и бакарли, па мора и месо да је црно и скроба да је мало. „Брате, ја бих овако. Или Слобо нек набави бољи казан — или нек кувају башка од нас“ „Тако је“ — загрмише гласови.

Вечера је завршена. Ужурбаност. Најзад се чују гусле. Командир објављује да он боље гусла од комесара. „То ти

није тачно", љути се комесар, „јер сам ти, брате, стари глумац". Почиње коло. Комесар предлаже да се игра „али нашки". Он први почин>е пијеваца: „Оп . . . ааа, оп . . . ааа". После овог културно-просветног часа, чује се комесаров глас: „Знате, другови, штаб нас је победио у прстенању; морамо им се реванширати, али зато треба добро да се испраксирамо. Прстенање, то ти је нешто одлично. Ту влада велико интересовање..."

„... Ће вам је ишчил, другови", пита „вођ" једне групе. „Да га једем, ако не буде под овом", виче Примо. „Богами, му је и прва добра", говоре двојица" .. Ам... бааар". „Нема" „Бош ... бош..."

„Спавање" наређује дежурни. Простире се слама и леже се. Разводник седи на дрвима крај фуруне.

Ујутру у 6 сати чује се глас дежурног: „Устај! На умивање!" Другови се умивају, соба се чисти и проветрава. Коњима се полаже.

После тога почиње политички час. „Бићу кратак", почиње комесар, јер предавање некако нијесам спремио". Предавање се ускоро завршава. Говорило се о четницима. Ходовић тражи објашњење: „Како су то партизани успјели да разбију онолике четнике"? Алија: „А лањске године нијесмо смјели на Побраћу и Буковици ни пушке опалити. Богами, све ти је жива истина. Ја кад сам видео страшила-четнике, имао сам црћи од стра' све док не нађох једну малу буђу, те се у њу завукох к'о жеж. А сада са браћом партизанима смио би га, валахи, сачекати на пет метара".

Тако, углавном, пролазе дани у нашој пратећој чети.

Р. ДЕДЕЏИЋ
2. батаљон

У ЗАСЕДИ НА МИЈАЈЛОВИЦИ

Осванули смо на положају. Хладно нам је, да би се мало загрејали, шетамо све док сунце изгрија. Већ је и сунце изфијало. Легли смо мало да се одморимо. Спавали смо не знам ни сам колико, кад нас одједном пробудише са речима: „Другови, на положају се већ води борба". Устадосмо, а већ се чује писка „шарца" и тресак граната.

Изишли смо на положај. Једна чета 3. батаљона и 1. батаљон водили су жестоку борбу. Немци су покушали камионима да прођу, али су их сачекали у близину и отворили ватру. Попадали су у јарак око камиона, а многи да се више не дигну. Бранили су упорно прилаз камионима. Наши су борци наваљивали корак по порак према камионима. „Шарац“ је непрестано тукао и бомбе су непрестано прапгале. Ни „шарац“ ни бомбе нису могли поплашити друга Хаса, који је смело јурнуо напред и улетео у камион. Немци су бацали бомбе под камионе. Рачунали смо да је с њим свршено, али на наше велико изненађење камион је почео да дрчи и кренуо према нама. Дочекали смо га са великим одушевљењем и почели извлачити ствари из камиона. Он се опет повратио и за други, и довезао га. Камионе смо одмах запалили. Кад су Немци видели да њихови камиони горе, почели су бежати док је само неколико остало на некој зидини, бранеће остале камионе. Тада им је стигла помоћ. Они се прибирају и спремају за противнапад да би извукли своје рањенике. Тешки бацачи и топови непрестано туку наше положаје. Стотине и стотине граната пало је око нас, али ниједан наш борац није се помакао са свог места, сваки је хладнокрвно пуцао. Одједанпут, као под нечијом командом, све се утиша. Нигде се не чује ни гласа. Прашина и дим барута почели су да нас гуше. Ово затишје траје само неколико минута. Док из даљине не зачусмо подмукло грување бацача и топова, а ми само бројимо 1, 2, 3 . . . 10. Поче срце јаче да куца. Прибијемо се уз земљу и чекамо гранате које треба да нам донесу смрт, али су се преварили, Тукли су митраљези и праскале бомбе, све је врело као у котлу, али ипак нису успели да нас одбију ни стопе, јер смо их чекали у непосредној близини. Овај их је јуриш копггао много, јер их је више од 30 мртвих остало на бојишту, а много више рањеника које су одвукли из камиона.

„Ено га шарац другови“, рече један друг и појури, јер није имао стрпљења. „Шарац је био на једно 80 корака од нас, а поред њега лежао је опружен Немац. Малодаљена-лазио се и други. Из зидине и са оближње косе, Немци су тукли прилаз „шарцу“ а наш друг није ни успео да дође до њега а већ је био покошен ватром из непријатељских митраљеза. У том моменту погину и нишанција на нашем „шарцу“, прилгасом наступања. Сада је артиљерија пове-

ћала своје дејство и тукла немилице и нас и њих, иако су они узалуд давали сигнале ракетама. Ми смо се тако упорно бранили из једне зидине, да бисмо опет покушали са нападом. Припремили смо се за напад, ради одузимања „шарца“ и осталих камиона, али у међувремену нам је стигло наређење да се повлачимо. Било нам је жао оставити „шарац“ и толике немачке рањенике, али наређење за повлачење морало се извршити.

Светозар ВЛАХОВИЋ

БОРБА С НЕМЦИМА НА ЦРНОМ ВРХУ

Тек што се пробудисмо, чусмо како у близини експлодирају непријатељске гранате. Питамо се између себе одакле би могао тући топ и закључили смо да је то са положаја изнад Пљеваља и да ће Немци у току дана предузети нешто против нас. Тако је, у ствари, и било .

Наша десетина као и десетина друге чете које су биле на предстражама у с. Којевићима, биле су принуђене да се повуку на прихватне положаје, пошто су Немци у неколико праваца нападали на њих.

Командант батаљона наредио је командиру да са четом што брже запоседне положаје лево од наше базе. Задатак је био да се спречи надирање непријатеља од Којевића, као и да се осигурамо и бочно, пошто је колона Немаца пошла од Михајловице према нама.

Док сам се са десетином и пушкомитраљезом налазио на левом крилу, прилично позади, дотле су се остала три пушкомитраљеза морала повући због жестоке непријатељске артиљеријске и пешадијске ватре.

Заузели смо нове положаје и док смо се утврђивали стиже наређење од штаба батаљона да се изврши противнапад, да се непријатељ протера и поврате изгубљени положаји.

Командир је наредио нашој десетини да опрезно наступа, показујући нам чуку коју треба да ликвидирамо. Ми смо брзо дошли до чуке, извршили јуриш и протерали непријатеља. Пушкомитраљезац Ђоко Коковић одмах је отворио ватру и видели смо како је један Шваба пао мртв.

Наш Ђоко, не узимајући заклона, пуцао је и даље на непријатеља из стојећег става. Шваба је осуо рафал из „шарца“, а наш храбри пушкомитраљецац Ђоко пао је смртно погођен. Зграбио сам пушкомитраљез и повратио се у заклон, извештавајући водника да је Ђоко погинуо. У међувремену, стиже други пушкомитраљецац и постави се на чуку, одакле је тукао Швабе које су бежале.

И наше лево крило је јуришало и далеко измакло напред, прогонећи непријатеља. У том јуришу погинули су наши храбри другови: пушкомитраљецац Мехо Имамовић и десетар Перо Бајловић. И они су погинули зато што нису тражили заклона, него су пуцали из стојећег става.

И поред тога што смо изгубили три најбоља друга, нисмо се уплашили него смо одлучно пошли напред. Даље нисмо могли да наступимо због јако брисаног терена и задржали смо се на тим положајима.

У први мрак кренули смо да нападнемо непријатеља, али је он побегао за Пљевља, не сачекавши нас.

*Милош ГРБА
борац 2. бат.*

ПРАТЕЋА У ПОИ •ЕТУ

Дошао је курир и већ се зна шта следи — сигурно покрет. Већ дуже време одмарамо се на једном месту, па смо се просто зажелели покрета и акција. Командир наређује: „Спремна за покрет“. Одмах смо се сви дали на посао. Једни доводе коње, други намјештају товари, а трећи помажу товари. Ускоро је све било готово.

Чекали смо неко време, па се онда упутисмо у састав батаљона. Кад је било све спремно — полазимо. Пут нас је водио преко једне прилично равне косе. Ноћ се спустила и тешко се иде, јер је помрчина. Али, ипак, још немамо великих тешкоћа. Ишли смо неко време равницом, па смо онда скренули у шуму, где је била још гушћа помрчина. Са чела колоне се преноси: „Тишина и да се држи веза“. Међутим, то за интенданта Слоба не важи. Дере се колико га грло доноси: „Штука, потрчи, не дај бравима да иду у страну“.

n*

Поче јарад да блече. Заменик командира, шалећи се, додадује:

— Пренеси, да јарад не блече.

Томић је бунован и мисли да се ово преноси баш озбиљно. Настаје општи смех и шала.

Помрчина је велика, те не види друг друга. Штука узео коња за реп, а он је сигуран. Грба који се стално жали да га боле ноге, јер каже да има реуматизам — иде добро. Мрак је па се не примећује како иде, те се и не труди да рамље. Ноћу му је лако да забушава. Други се опет довијају на свој начин; неко ставио другу који иде испред њега белу марамицу на леђа, а један се досетио па ставио свиде на капу другу који је испред њега. Чудимо се како он може тако комотно да иде. Нисмо знали, све док нам није испричао. Смејали смо се његовој досетљивости.

Изашли смо из шуме и сели да се одморимо. Ромул-Талијан легао поред коња и дремуцка. Наједанпут се коњ оклизну. Карацић се продера:

— Таћа те твој талијански, што не пазиш.

Седали смо неко време и чекали зачеље. Чује се из даљине Слобов глас:

— Божју му мајку, што се није ишло путем него овом прашумом.

— Ма ко је ово водио овако?

— Па, командант, — добацује му неко.

— Ма какав командант — дреца се Слобо и шири руке.

— Ја сам већ једно теле изгубио, па само нека ми сјутра тражи ручак.

Продужили смо, смејући се на Слобов рачун, јер се код нас може наћи увек шале на његово име.

Дошли смо, најзад, до куће и почели да се смепамо. Карацић као и увек у таквим приликама пита:

— Је ли домаћине, имаш ли какву магазу или колибу под кључем ...

Командир је расписао стражу. Грба се интересује за себе и пита:

— Која сам ја смена?

— Видећеш кад те пробуде.

Божо ШЋЕПАНОВИЋ
борац

ПРЕД ПОЛАЗАК

Дан је већ био при крају. Небом су се вукли мутни праменови беличастих облака и с времена на време заклањали су небесно руменило на западу. Сунце је залазило.

Налазимо се на одмору, јер су претходни дани били пуни напорних покрета и жестоких борби. Највећа жеља свакога је била да се што пре добро наспава и одмори. Но то није дуго потрајало. Предстојао је хитан покрет. Штаб батаљона издао је наређење четама за покрет. Зборно место одређено је код штаба батаљона.

2. је чета већ стигла и њен „бобовски“ хор почео је да грми:

Ево, браће, Бобоваца ...

У песми се истиче метални глас Радосављевић и Новаково пјевање „из петних жила“.

1. чета није била у селу, па и није могла да стигне одмах, али ето и ње. Делонга извија неку песму, Бошко бацира — он изгледа највише воли да пева: „Дидо коси отавицу, засукује ногавицу“. Богдан се мало погурио и на некога режи, а плави санитет изостао па поскакује. Приближили су се 2. чети, весело као и увек.

*„Ја каква је права чета,
Топ и баџач њој не смета . . .“*

То је њихова поздравна песма и њу они највише воле.

Приспела је и 3. чета. Сви смо на окупу. Почиње опште весеље. Одмах се створило велико коло и загрмеше најомиљеније песме. Неко завика:

— Где је „Шуц“?

Ускаче Саво, па и он подврискује.

*— Рече чича сиповици, ето сира на полици,
Био један мали ђаво, па се у ме загледао . . . јој . . .*

Окупило се велико коло, а пукла народна партизанска песма. Почиње се играти и „пијеваца“ или како се недавно ова игра почела звати „хопа-хоп“. Ускаче Радосав, па „ђенерал“, затим Момчило и онда се Саво уплеће да и он игра.

Економ 3. чете добацује Милојици:

— „Кукињо“, што ти не ђипаш ...?

— Ама, немој „кукињо“ јер ћу ја сад почети знаш оно ... Видиш како ти се Митар смеје ... ха ... ха ... — одвраћа му „Брко“.

Коло не престаје, нити се песма стишава. Једна се група окупила око малог Сава — „шуца“ и моле га да он запева ону његову: „Цај, цај, Цајка из Новог Сада. Он најпре, као да неће, па се напоследку одлучује:

— Само, деде, сви да вичете зумба, зумба ...

И отпочеше. Једни говоре: зумба — други: бум, бум — трећи: с...с..., с... итд. Овако помешани звукови изгледају као зујање пчела, помешано са далеким звоњењем звона.

Саво се испрсио, забацио главу уназад, ставио руке на фишеклије и пева, док му зажагрене очи прелећу с једне стране на другу:

— *Он чиНи, без ракије — сирочићи,
Без лезета гла&не птице, без Немаца — кукавице . . .
јој ...*

Певало се и играло још неко време. Најзад је дошао и командант и ми смо после команде „мирно“ и „колона по један“ кренули у одређеном правцу.

*Мирко   СТОЈКАНОВИЋ
борац*

НАШИ ЕКОНОМСКИ ОРГАНИ

Иако је свим економским органима познато да код наше војске нема подвојености, да се сва наша војска бори за исте циљеве, ипак извесни економски органи воде рачуна само и једино о својим јединицама. Они се старају да набаве хране само за своје јединице, не водећи рачуна, при томе, да ли ће имати и суседне јединице. Интенданتي батаљона често дозвољавају себи да њихов батаљон, поред редовног следовања, има и резерву, док друге јединице, које су у непосредној близини, немају ни оно што је најнужније. Свима нам је јасно да се треба старати и војску добро хранити кад год зато има могућности, али морамо водити рачуна и о суседним јединицама, а нарочито о нашим болницама — о нашим рањеницима који се тамо иалазе. То не бисмо смели никада заборавити и дужност нам је да у свима приликама осигурамо нашу болницу са храном, па макар остале јединице и оскудевале.

Често се чују жалбе на наше интенданте и њихове поступке према народу, приликом реквизиције. То није без разлога. Ми мало водимо рачуна о томе какав ћемо утисак оставити код народа.

Нису ретки случајеви да се интенданци отимају око једног сектора са кога треба прикупљати храну. У таквим случајевима нема довољно другарства нити разумевања између нас. Не водимо рачуна коме је потребније, а најчешће се дешава да узмемо са истог сектора и један и други. Тако неорганизовано прикупљање хране, оставља рђав утисак и само нам штети.

Иста је ствар и са економима чета. Приликом примања хране из батаљонске интендантуре гледају да што више приме за своју чету макар остале чете и оскудевале. Наши економски органи морају показати више другарства и разумевања у међусобном раду, па ће све више имати успеха и лакше ће се постићи другарство и љубав између јединица.

*Добрисав ДРЧАЛИЋ
интенд. 1. бат.*

ПРЕЛАЗ ПРЕКО ЛИМА И АКЦИЈА НА НОВУ ВАРОШ

Био је трећи дан мјесеца јула. Околином логора владала је тишина. С времена на време пореметио би је јек испале не непријатељске гранате из околине Пријепоља.

На одмору смо — четири, пет дана без акција или покрета. Долази наређење у коме штаб бригаде наглашава да се изврше све припреме за покрет, да се дође на зборно место одакле ће батаљони извршити један значајан покрет.

Мења се ранији изглед логора, прекида се са започетим радом и сваки борац доводи своју личну спрему и оружје у исправност.

Сунце је на заласку, песма се разлеже логором. Лица бораца су озарена веселошћу, јер ће се састати са друговима из других батаљона, од којих их раздвајају војнички задаци, те се зато и не могу видети по неколико дана.

Писак звиждаљке прекида песму, батаљон се постројава за покрет и идемо даље. Пролазимо кроз села ближе Лиму, и чујемо по неког уморног косача, који се враћа за наредни откос, како запева: „Друже Тито из горице цвијеће...”

СТИЖЕМО НА ЛИМ, зелен и тих. Пенуша топла вода разлита по широком кориту. С оне стране пружа се цеста на којој леже црни скелети попаљених немачких камиона, које је уништио наш 3. батаљон, претходног дана. Прелаз почиње, одређени су пливачи који су спремни, ако затреба да притекну у помоћ. И без икаквог устезања вода је прегажена, као покошена трава. По извршеном прелажењу, митраљесци брижљиво отклањају задржате капи воде са својих митраљеза.

Настављамо пут даље у правцу Нове Вароши и тек се први одблесци зоре појавише, а ми стигосмо на ивицу Златара, тмурна и намргођена лица, али само за окупатора и његове слуге.

Златар ... Као што је Козара мајка за Крајишнике тако је Златар мајка за санџачке партизане. За Златар и његове партизане зна друг Тито, знају све јединице наше војске. И никада није био Златар без партизана. Он је страх и трепет за све четничке банде, које се никада нису смеле усудити да пођу у њега са мање војске од једне бригаде.

Сунце је одскочило, налазимо се пред бункерима. Иако уморни и ненаспавани, храбро су јуришали борци усред бела дана, освојивши највеће утврђење које су крволоци имали, наневши им велике губитке. Ту је пао, по злу чувени целат над поштеним живљем, Луне Мирковић, земљак Калаитов.

Ми смо посели све бункере, а четници су побегли, стрмоглаво и без капа. Били су бројчано већи од нас и на левом крилу су давали жилав отпор. Ту је Вучина Дробњак, политички комесар пратеће чете, храбро јуришао као бомбаш, помажући својим друговима, стрелцима и бомбашима. Није се могао задовољити само да их штити тешким оруђем, него је бацио неколико бомби и тако завршио свој млади живот, дајући пример својим млађим друговима како се треба борити за слободу и част.

Његова другарска храброст, љубав и одлучност дубоко су урезани у срца бораца његове чете и читавог батаљона.

И под највећим притиском ватре и тучом бомби, другови су жртвујући себе, изнели мртвог друга Вучину, да и мртав не би пао у руке непријатељу.

Четници су ту дали последњи отпор, после чега су побегли, напуштајући Нову Варош.

Вук ЂУЛАФИЋ

БОРВА НА БОРОВОЈ ГЛАВИ

Прешли смо у Србију. Налазили смо се близу Љубиша, али ни ту нисмо нигде имали борбе. Четника нема, као да су у земљу пропали. На овоме месту се нисмо задржали, јер смо већ сутрадан, негде око 6 часова после подне, пошли у правцу Борове главе. Успут је било песме и ћаскања. Шалимо се са водичем око тога „колико још има пута“.

Ишли смо прилично дуго, некад сасвим полако, а некад трком. Друговима је зачудо како се већ не долази до те Борове главе, кад водич каже да није више удаљена од 3 сата. Тек у неко доба ноћи, изгледа, дођосмо до четничких положаја, јер се са чуке, која се црнила, пред нама продера неко:

— Ко је доље?

Одоздо не одговара нико. Опет се чује: „Ко је доље“ и то се питање понавља неколико пута. Па пошто одговор никако не долазаше, четнички стражар, јер то је био он, опсова нешто, запуца два-три пута из пушке и побеже.

Кроз колону се преноси:

— Шарац 4. батаљона напред. Брже, брже! — Ово се понови неколико пута а „шарца“ још нема. Осећа се нека нервоза. Неко преноси:

— Напријед се налази четврта бригада.

— Шта је овоме стало да се ноћас шали са нама. Каже да је ту четврта бригада, а овамо дај „шарца“ — љути се један друг, јер мисли, а тако је и било, да се неко шали.

Идемо узбрдо. Пут скреће лево, залазимо у шуму. Сасвим лево пред нама чују се кратки митраљески рафали: то 3. батаљон гони четнике са њихових утврђених положаја.

Идемо кроз шуму, а нигде краја, па ни пута. Грање се испречује и не дозвољава да се иоле брзо иде. Преносе се

наређења: „Напријед водич“, али све узалуд. Напоследку командант наређује да се вратимо назад и да се покуша пронаћи пут десно-напред. Колона се једва окрену. Велика је гужва. Ту и тамо се чују повици: „Ало, веза ... ало, веза“. Пешадија се измешала са комором. Коњи претурају. Напокон неко завика. „Напријед, нашао сам пут“. Обрадовасмо се што ћемо изаћи на прави пут.

Пут је пронађен и колона брзо одмиче. У даљини се назиру неке ватре и око њих се црне силуете, које брзо промичу. То су наши већ изашли на косу где је био четнички логор. Тамо позади још пуца. Понекад се појави на небу дуга колона светлећих метака.

Силазимо са чуке, на којој смо видели неколико сандука заплених од четника. Десно у чечарју се виде ватре и велике хрпе наслаганих старих треница и осталих дрва. Пред нама се црни једно високо брдо — не изгледа да је тако много удаљено. Лево од нас чују се учестали пуцњи.

Сишли смо прилично ниско. Даље се не иде. Командантова наредба је проста и јасна: „... да се не напада обухватом. Трећи батаљон ће да иде лијево а четврти десно ...“ Батаљони одмичу.

Мало не потраја, а борба отпоче. Дуги митраљески рафали парају ноћну тишину. Ватра постаје све жешћа. И бацач поче „земљу да стреса“. Заиста да стреса. На левом крилу просто кркља. Изгледа да се 3. батаљон већ сасвим приближио четничким бункерима. На десном крилу још ватра није жестока.

Пуцање покаткад умањи. То траје два-три минута, па онда опет ураганска ватра. Примећује се да са четничке стране пуца велики број пушака. Са наше стране се „шарац“ и „енглезац“ јасно издвајају.

Четници давају жилав отпор. Њихов бацач бије великом брзином, командант наређује да се отвара ватра из нашег бацача. Пуче једном, пуче други пут. Наједанпут се јасно чује: „Живио“. Значи да бацач туче где треба. Наређује се убрзана паљба. Митраљеска ватра као да је достигла врхунац и не прође дуго, па се све утиша.

— Шта је ово — махинално запита друг друга?

После мало времена сазнадосмо да су наши савладали непријатеља и да су га протерали.

Пођосмо напред. Траже се хитно неколицина да помогну при преносу рањеника. Пристњу рањеници. Двојица су теже рањена. Сви се одлично држе. Један друг, коме је нога сасвим размрскана, и не опажа да га другарица превија. Он пита за остале како су и да ли је неко погинуо.

Ускоро смо стигли до самих четничких положаја. Борци се још налазе горе на коси и тек само понеко сиђе на цесту и прича о току борбе. Борба је заиста била драматична. Један друг прича да му је један четник дошао сасвим близу, бацио је бомбу на њега и да је она експлодирала под самим ногама „брна“, обасипајући га прашином. Док је он брисао прашину са очију, четник је зграбио цев пушкомитраљеза, али није могао ништа да учини пошто га је друг, захваљујући свом помоћнику, одмах савладао. Сви смо га са пажњом слушали, док је он са пуно ентузијазма причао о своме доживљају.

Сутрадан смо могли да изблиза видимо „крваво разбијште“. По цести, поред цесте, на коси — свуда бункери. Бункери су били — како су нам причали меиггани — бугарски. А цела пољана одаје слику паничног четничког бекства: свуда се виде разбацани хлебови и парадајзи, торбаци, капе и остало.

Мештани нам причају да су ту били четири четничке бригаде, да им је јуче долазио камион из „слободног“ Ужица. Причали су нам још о многим неделима четничких банди, о њиховој подлој сарадњи са окупатором.

Борба на Боровој глави се завршила потпуним разбијањем четничких бандита. Али је, осим тога, значајна и по томе што је наша бригада први пут на територији Србије добила битку против домаћих издајника.

М. С.¹

РАЗГОВОР СА ЈЕДНИМ МАЛИШАНОМ

Када је наша бригада добила покрет за Нову Варош, извиђачка група наше бригаде је добила задатак да оде у село Дренову и одатле контролише непријатељске снаге у Пријепољу и његовој околини.

¹ Тачно име и презиме аутора написа није могло бити утврђено — Прим. уредника.

Стигли смо рано у село Бистрицу и ту смо морали чекати неке герилце, који су познавали овај крај, а који ће нам сада добро доћи. Пролазили смо до сада кроз многа села, али нигде нисмо наишли на овако нешто као што је Бистрица. Народ не може бољи бити. Чини ми се: питома земља, па питом и народ. За цело време док смо били у селу, а били смо све до мрака, излазили су сељаци, људи и жене, из својих кућа, прекидали свакодневне послове и разговарали са нама о свему. Али, између свих тих разговора остаће ми један задуго у успомени, а то је разговор са једним дечаком.

Седео сам пред једном кућом и одмарао се. Већ се ближила ноћ. Кад ми приђе дечко од својих 6—7 година и поздрави ме. Ја му нешто равнодушно одговорих, мислећи да је и он један од оних обичних „путника-намерника“, што назову „добро вече“ и оду. Али он седе поред мене, гледаше ме извесно време и онда поче да прича:

— Е, друге, какве смо ми овдје видјели од четника — поче мали, док му једна суза паде поред зацрвеног носућа. — Ето, ја, колико сам мали, па су ме четници батинали зато што ми је отац у партизанима.

Застаде мали, па ме погледа. Учини му се да ми је криво што он плаче.

— Али за мене то није било ништа — продужи он. — Ја сам знао да ћете ви доћи. Па и кад ви одете, ја ћу опет мрзити четнике, јер знам да ћете ви поново овамо доћи.

Заинтересова ме прича малишанова, па га са пажњом еаслушах. А он је, вероватно, то приметио па поче да се умиљава. Гледа ми енглеско одело, преврће пушку.

— Ах, да сам велики, па да и ја пођем у партизане, сигурно би ми ви дали машинку и енглеско одијело, — чарлијаше мали љубопитљиво. — Али ништа, када ја порастем, доћи ћу у партизане и онда се нећу плашити четника. — Реци ми, право друже, — присјети се изненада мали — хоћете ли ви овде колико остати, јер кад ви одете онда ће доћи Нијемци и четници да нас бију...

Ја покусах маломе да објасним шта је то партизански рат, али се њему није свидело ово мудровање, па одмахну главом.

— Колико би срећан био да их више не гледам — оне одрпанке и чупавце — што знају само да пљачкају и

туку... — опет завапи мали. — Али да ти причам причу шта ми се једном догодило — досјети се мали, док су му враголасте очи играле као на лоју. — Био сам код оваца, кад одједанпут испаде четник преда ме. Продера се на мене: „Је ли шта радиш ту? Да не чекаш оца?“ и нешто опсова. Ја му одговорих да нисам оца видио већ пола године, а он се наљути. „Што лажеш?“ — избечи на мене очи и удари ме ногом у стомак. „Казуј где ти је отац?“ Он је мислио да ћу му ја казати гдје се тада налази, али му кроз плач одговорих да не знам. Извадих марамицу да обришем сузе, а он ми приђе и узео је. — Причајући ово, мали је плакао.

— Ах, да знаш колико ми је било жао марамице, јер ми је на њој била извезена фина, велика петокрака — заврши своју причу паметни малишан.

Те ноћи била је месечина. Спавали смо као и увек напољу, на ливади. Сан ми дуго није долазио на очи, јер су ми се дуго врзмале пред очима слике из дечакове приче.

Василије БАНОВИЋ

У ПАРТИЗАНСКОЈ БОЛНИЦИ

У соби су тешки рањеници. Изабрана је највећа просторија у згради. Уздуж, десно и лево, уско збијени кревети. Свака постеља је заузета. Ваздух је у соби загушљив због превеликог гнојења рана.

У соби влада тишина. Иако су ту најтежи рањеници, не чује се ни најслабији јаук, нити се види макакав одраз бола. Не, то не може да буде, јер ови рањеници су — партизани. Ране су тешке, ужасне, али за њих су оне само мала жртва дата за борбу, која је праведна и велика. Зар да партизан јечи што су његове груди сломљене, што је његова глава размрскана? Зар да јечи од ране задобијене у борби против непријатеља, противу звери које су покушале да му одузму слободу? Зар да јечи од рана које је задобио згијући издајника, који је његово огњиште претворио у згриште, који је пререзао врат његовој мајци, или оскрнавио част његовог сестри?

Прилазим првом кревету. На њему лежи рањеник од највише 18 година. Нога му је одсечена до колена. На моје

питање како се осећа, одговара: „Добро“, а поглед му је уперен у преостали патрљак. Њега не боли рана, њега боли нешто друго — сазнање да је неспособан. Никада више неће моћи узети пушку на раме и истрчати на чуку да изненади непријатеља. За њега је та рана много тежа, грознија и много већа него и онај патрљак до колена.

Поред њега лежи другарица Љубица. Пре десетак дана завршила је санитарски курс и отишла у јединицу где ће од себе моћи највише да да. Отишла је у батаљон да с пушком у руци, напоредо са друговима, издржава и помаже велики покрет. Али њена борба није дуго трајала. Још првога дана непријатељски куршум пробио је груди ове храбре другарице. Она је смртно рањена, али без страха очекује смрт.

— Како си Љубо?

На моје питање подиже лагано очне капке, а измучене усне развукоше се на осмех:

— Добро сам, Дано. Рана ме ни мало не боли. Данас сам пресећена, јер ми Бошко пише да је чуо да сам рањена. Ево ти писмо па га прочитај, али само наглас. Хоћу још једанпут да чујем шта ми пише Боле.

Узех писмо њеног јединца брата и почех га читати. Читала сам га гласно. Прси, из којих је врео гној, надимале су се од среће. Слушала је речи које су уливале храброст. Зар да уздрхти пред смрћу кад јој пише Боле: „Драга Љубо, чуо сам да си тешко рањена. Не могу ништа да пишем, једино те подсећам да си партизанка и да то ни једног момента не заборавиш. Знам да ни ово није потребно, јер познајем своју сестру, која је од увек била храбра, која ће се и у најтежим часовима, како то доликује једној партизанки . . .“ Слушала је она ове речи, а сузе су јој навириле на очи, свесна да брату може рећи „Држала сам се добро“. Он зна да је његова сестра храбра. Да, он се није преварио. Љубица је била јунак и држала се тако до последњег момента.

Завршила сам читање и погледала је. Њене замагљене очи гледале су право у мене и као да су говориле: „Зар није срећа умрети као што ја умирем . . .“

Напустила сам кревет да бих обишла друге рањенике. На осталим креветима лежали су рањеници сломљених руку, ногу, рањених у стомак. На питање „Како су и како се

осећају" одговарају само „добро", иако их муче. Приближих се кревету једног Санџаклије. Тек што је оперисан. Опој хлороформа није био још изветрио. У заносу, заборавио је на своје болове. Сад је мислио на батаљон. Замисливши да је тамо негде на положају, он је викао из свег гласа: „Командире, пусти ме у бомбаше, Бога ти, командире, хоћу ли ја ићи у бомбаше. „Почео је да пева:

„Нема боја нема треске — без санџачке пролетерске
Нема боја нити рата — без нашега команданта . . ."

Прекида ту песму и започиње:

„Партизан сам, тим се дичим . . ."

Да, он ни у сну не заробавља, ко је. У његовом мозгу непрекидно лебди: „Ја сам борац партизанског пука".

У дну собе лежао је један друг на умору. На узглављу његове постеље седла је стара жена. Непомична, укочена. Погледа седи она три дана и три ноћи и будна очекује смрт. Јединца сина. Она не јадикује, њене очи су суве. Он ће умрети али ће она бити поносна, јер јој је син пао за слободу.

На сваком крају леже партизани, Црногорци, Далматинци, Санџаклије, са разних страна али са истим циљевима — борити се и дати живот за праведну ствар.

Даница БОЛЕВИЋ¹

СА ЈЕДНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ У ДРУГОЈ ЧЕТИ

— Друже комесаре, могу ли добити ријеч? — запита ме друг, који је седио на великом, мало накривљеном, балвану, док је наша 2. чета одржавала своју редовну четну конференцију.

— Можеш, можеш, зашто да не — допустих му да говори.

— Наш однос, другови, према народу није на висини, што сам примјетио на више мјеста — отпоче да говори други мешкољећи се. — Ја бих позвао другове да се у најкраћем времену побољшају.

¹ Погинула августа 1944. у борби на Боровој Глави.

— Да ли би ти могао иавести један конкретан прим-
јер? — упитао сам друга Заима, искористивши моменат ко-
ји је добро дошао, јер су скоро сви другови у њега гледали
некако заплашено, плашећи се да их не опомене пред чи-
тавом четом.

— Имам више примјера, али ћу навести само овај, чи-
ни ми се, најглавнији. Како ми се чини, нама је говорено да
зв◊

се народна имовина мора строго поштовати. А међутим ја видим друкчије. Самовољно се бере воће и да се макар само бере него се и гране ломе, тако да воћка неће бити способна да рађа бар пет година.

— Сасвим је то тачно, али како изгледа другови не схваћају ово за важно — приметих ја Заиму. То ћемо заиста најстрожије кажњавати.

Настаје мала пауза, а после ње опет дискусија.

— Овде, другови, можете да говорите о свим питањима и могућностима четне конференције.

— Дај мени ријеч — јавља се Цаковић. — Ја бих нешто хтио да кажем о нашем интересовању за изграђивање. Мени се чини да овога код нас има врло мало. На политичким и културно-просвјетним предавањима, а богами и на војничким, готово сви куњају, умјесто да се претворе у око и ухо.

Потврдио сам овај његов закључак и наставио даље:

— Сасвим је тачно. Наша војска ће нарасти у великом броју а ко ће бити руководиоци? Бићете ви, дабогме, али само ако се потрудите и научите све за што вам се овде пружа пуна могућност.

— Тако је, тако је. — Сви су редом потврђивали.

— Да ли има неко питање, али само да се не понавља старо, пошто немамо времена.

— Имам ја још нешто, друже командире, — јави се друг Амир.

— Добро Амуре, само буди кратак.

— Ја бих нешто хтео да кажем о маршевској дисциплини, пошто она код нас није довољно заступљена. Излази се из колоне без одобрења, свраћа се на воду, мада се увијек каже гдје треба а гдје не треба пити. Ја мислим да о томе више уопште не би требало ни да се помене: то треба одмах искоријенити.

— Тако је — одговорих. — Али о овоме више нећемо да се говори, јер је ово редован разговор на свакој нашој конференцији.

Наређење о покрету присиљава нас да прекинемо конференцију, мада би било још другога који би хтели да говоре.

С. МИНИЋ

НОВА ВАРОШ ЈЕ ОСЛОБОЂЕНА

После неколико узастопних напада на Бурађански вис, код Нове Вароши, наша бригада присилила је Немце да напусте овај положај и преко Нове Вароши повуку се за Пријепоље, оставивши при томе, као гарнизон, у граду један СС-батаљон. Били смо око Увца и држали положаје према Новој Вароши. После дводневног одмора спремали смо се да нападнемо непријатељске положаје. Један батаљон нападао је на левом крилу четнике, два батаљона нападала су град, а један батаљон направио је заседу на комуникацији ка Бистрици.

Најтежи задатак добио је 3. батаљон, јер је требало да заузме положај Тикву, најдоминантнији положај који брани град, и одатле да пође у правцу саме вароши. Напад је почео после подне.

1. чета 3. батаљона пришла је шумом до самих бункера на положају Тиква и изненада са бока напала непријатеља који се одмарао под шаторима. Изненађен непријатељ је напустио положај, све оружје и спрему и побегао за Нову Варош. Ускоро су приспели и остали делови батаљона, али је непријатељ, коцентришући се у сам мрак, извршио противнапад да би повратио изгубљени положај. Напад је одбијен и ми смо наставили гоњење непријатеља према граду. И остале јединице извршиле су задатак и борбе су се водиле већ по градским улицама. Ускоро је и град био потпуно ослобођен и непријатељ потеран у правцу Златара. У граду смо наишли на непријатељске магацине одеће и намирнице, једну лимузину и један мотоцикл. Запљењено је неколико радио-станица и велики број телефонских апарата. Највећа радост за борце био је дуван, кога смо нашли у великој количини.

Ово је била задња борба коју су водиле наше јединице ради ослобођења овог града. који је током окупације око 40 пута прелазео из руку у руке, јер више нисмо дозволили непријатељу да икада уђе у овај историјски град.

Мурат ХАШИМБЕГОВИЋ
п. поручник

МЕНИ ФАЈИ ПУШКОМИТРАЉЕЗ

Фебруарско јутро. Сунце тек што се појавило између два облака, бацивши своје зраке ка снежном покривачу, на коме су се примећивали њихови одблесци, записујући својом светлошћу лица младића постројених у дворипггу штаба 1. батаљона 3. санџачке бригаде.

То су новодошли другови који треба да ступе у 1. батаљон, док према њима стоје постројени стари борци истог батаљона. У средини круга налази се политком бригаде, као и командант 1. батаљона. После извесног времена, политком и командант пошли су од једног до другог новодошлог друга, питајући их да ли ко од њих има какве недостатке или невоље које би их спречавале да ступе у Народноослободилачку војску.

Када су стигли до једног друга који бејаше тужан, гледајући старе борце постројене на супротиј страни. обротивши му се овако:

— Шта теби вали — упита га политком бригаде.

— Мени фали пушкомитраљез — одговори новодошли тужно, бацајући поглед на „брно“, који је држао један од старих другова у батаљону.

Н. АШАНИН
пратећи вод

ПАРТИЗАНСКА МАЈКА

Једног нашег друга ухвате четнички изроди и стрељају. Његова мајка, која је већ изгубила два сина у народноослободилачкој борби, не знајући да јој је и трећи син настрадао, пође да се види с њим. Тек кад је дошла у село где се он био налазио, сазнала је да је стрељан и пре два дана сахрањен. Затекао сам се ту, баш оног момента, кад јој је један сељак саопштавао ову трагичну вест. Очекивао сам ужас, али деси се супротно: ни сузе не густу та јуначка мајка, већ само дубоко уздахну и рече:

— Е мој сине, што дозволи да изродима паднеш у руке, а себе не замени. Онда се окрену сељацима, говорећи:

Ово је трећи син мајци што гине у овој борби. Није ми жао што је погинуо, него што му изроди крв просуше.

Да га убише какви борци, ко да би га жива гледала, но га убише швапске слугетине, е, то ми је жао. Три моја јунака падоше у овој борби. Три млада живота дадоше — дубоко уздахну и настави — ја се одужих партизанима, а моји синови своје народу.

И оде старица на гроб свога сина. Сељаци га ископаше, јер је она зажелела да га однесе у своје село и тамо сахрани. Ни тада ова храбра мајка није пустила сузе већ се само окрену према нама, који смо остали у ставу мирно, поздрављајући, и сухим гласом нам се обрати:

— Другови, видите овог јунака. Ово је трећи. Обећајте мајци да ћете га осветити, много ћу га лакше прежалити. Но, ја знам да докле год вас има да ће мајка имати синова, јунака — осветника.

Милосав РАЈИЋ
Зам. политкома 1. чете

38 $\diamond$ СЕЋАЊЕ НА ПАЈЕ ДРУГОВЕ

Били су лепа јесења дани. Наш 1. батаљон водио је борбе са четницима око Нове Вароши. Гонили смо их на сваком месту и наносили им губитке. Једне ноћи две чете нашег батаљона и једна чета пролетера (Србијанаца) добила је задатак: ликвидирати четничко гнездо село Штитково. Наша 2. чета остаје као посада Нове Вароши. Слушамо, борба се води, јака борба, али све даље. Једва чекамо курире да видимо шта је било. Долазе курири. Окупљамо се да чујемо исход борбе. Причају: „Борба је била јака, убили смо око 120 бандита и доста ранили.“ Ми сви пуни радости што је пао толики број бандита. Питамо их: „Је ли било наших губитака? Одговарају, да је погинуло око 15 другова. Растужисмо се за изгубљеним друговима који су погинули. Почеше нам казивати имена: Милија Киковић, Рајко Пурић, Стеван Пејатовић, Војко Дивац, Мимица Колашинац, Вуле Бошковић, Радован Матовић, Дамјан Ристић, она два заставника пролетера и други. Све најбољи борци, као да су их бирали. Наједанпут, из те наше тишине, пуне туге за најбољим друговима, зачу се глас: „Слава палим друговима! Осветићемо вас другови!“

Одмах други дан, кад су наши дошли из Штиткова, идемо да нападнемо четнике на Разбојишту. Долазимо тамо. Нема никога и ми почнемо коло, кад осматрач јави: „Ево колоне“. Она се кретала од Нове Вароши у правцу Рутоша. Наш храбри командант Халил и командант бригаде Жарко распоредише за напад чете. И ова наша два неустрашива команданта потрчаше напред и повикаше: „Напријед Злзтарци, да осветимо пале другове у Штиткову.“ Тај њихов глас као да је дао снаге сваком борцу кад помисли на пале другове из Штиткова. Отвара се борба. Падају бандити. Кроз борбу се* чују гласови: „Платићете нам другове из Штиткова.“ „За сваког нашег друга мало је и педесет ваших издајничких главушина“. Борба траје 20 минута. Пада 57 бандита, а ми без иједне жртве, узимамо 8 митраљеза, велики број пушака и муниције, докула и другог материјала. Убијамо и чувене зликовце Ранислава Маринковића к Миломира Радовановића и друге.

Наши другови остали су по клисурама Штиткова, по шумарицама Косатице са Гојком Друловићем, по кршевима Комарана са Благојем Буљугићем, остали су да чувају стражу према непријатељу. Зато ћемо и ми вама остати верни и оружје из руку испустити нећемо до потпуног ослобођења наше домовине и нашег народа.

Слава палим друговима.

Здраако *ТАЈЕВИЋ*
политкомесар, 1. чета

НАШ БАТАЉОН ПРИЛИКОМ ЈЕДНОГ НАПАДА НЕМАЦА И ЧЕТНИКА

Јутро је. Време облачно. Кроз наш логор чује се глас дежурног, који проструја кроз наше уши да смо сви одједном устали. Настаје гужва . . . Неки излазе, неки се враћају, опомињу један другог како су неспретни и зашто брже не излазе. Пуцњава се развија. Идемо према кухињи, кувари изнели казан и деле по парче меса онима који наилазе. Неко повика: Дижите се, наши се повлаче“. Тајац! Сви уперили погледе према чуки, гледају шта се тамо дешава, али се деоба меса и даље наставља. Одједном паде

одлука да се престане са деобом и да се просипа. Наша комора је већ збуњена . . . Spreма свој пртљаг за евакуацију. На положају се једнако борба води. Наша 1. чета се рокира десно — један наш вод иде у помоћ.

Командант, гологлав са „шарцом“ у рукама, иде на суседну чуку да одговори, на „позив“ непријатеља.

Борци, видећи команданта где са „шарцом“ иде на положај, почеше гледати један другог, говорећи:

— Срамота да он иде на положај код нас оволико.

Сви смо пресећени да чујемо одјеке нашег новог „шарца“ и сигурно да ће непријатељ бити враћен. Гледамо како се наши повлаче, јуришају, на глас команданта: „Брже. напред“, без имало „устезања сви јуре ко ће бити први. — Бомбе руше . . . „енглесци“ грокћу. На све то им одшвара наш „шарац“, уз пратњу „брече“.

Непријатељ је враћен. У комори и пратећој све је узбуркано, само се чује: „Шта ће бити са нашем комором?“ Сви борци о томе мисле, смеју се, јер знају да се комора у оваквим ситуацијама доста добро сналази. Коњи су већ припремљени, а командир стао и мисли какву команду треба да да, наравно, оријентишући се према развоју борбе. Ми, једна десетина, остали смо као заштитница. Заклонили се у једном потоку и посматрамо све из даљине. Борба се удаљила. Наши су појурили непријатеља. Он туче бацачем, чије гранате затрепере и зазује, прелете преко нас, експлодирају а распрснути шрапнели секу ваздух. Код нас смех. Изводе неке шале. Одједном и то постаде бучније приликом доласка нашег Лековића. На питање комесара зашто је дошао и где му је пушка он каже: „Оставих је горе“. Настају потпитања: „Кад?“ Код кога?“ „Где?“ То прекиде политички. Понеки пут се чује „шарац“, и то издалека. У логору се чује интендант. Наређује да се коље и да се кува. У комори опет настаје нормалан живот. Наши се враћају са положаја, уморни и срећни што су одбили непријатеља.

Радослава ДУЛАНОВИЋ
2. чета

НА БУРАЋСКОМ ВИСУ

Ноћ. Налазимо се у једном потоку, испод села Бурађе. Изгледа да је непријатељ у селу или на једној чуки изнад села и наши батаљони, после добијања распореда, нечујно кренуше уз брдо.

Наш 2. батаљон стиже у село, непријатеља тучемо. Сељаци нам кажу да је до у саму вечер био на оближњој чуки. После краћег одмора развијемо се у стрелце. поди-лазимо уз чуку. Већ смо скоро на самој чуки и код нас се све више појачава уверење да је Швабо побегао. кад одједанпут — експлозија мине из лаког бацача. Полегосмо и отворисмо ватру из наших митраљеза. Фашисти одгово-рише са многим рафалима из „Шараца“. Стигоше „думбу-си“. Пуцњава из наших „думбуса“, непријатељских про-тивколца и жишкара, помешана са штектањем митраљеза и хуком бацача, стварала је паклену атмосферу. Наши бом-баши налазе се на 15 метара до непријатељских бункера. С њима је и комесар батаљона, који гласно саопштава Швабама најновије радио-вијести, док се Швабо стара на све начине да га ватром ућутка.

Борба се и даље жестоко наставља. Наши су бомбаши већ ускочили у неколико непријатељских бункера и Швабо се држи сам још на једном делу чуке.

Зора је већ на домаку, а ми смо приморани да се пову-чемо, не знајући да се у том моменту и непријатељ почео повлачити.

*Миленко ШЕСТОВИЋ
борац 3. чета*

ЗАСЕДА НА ЈАБУЦИ

Наша чета добила је задатак да прекине телефонску везу између Пљеваља и Пријепоља и да постави заседу на цести. Дошли смо на одређено место још у току ноћи, по-ставили заседу и са нестрпљењем чекали када ће да наиђе неки непријатељски камион. У томе је почело и да свиђе, те командир одређује двојицу да оду у село и донесу се-коре, да бисмо срушили диреке и прекинули телефонске

жице. Успешно завршавамо посао и телефонска веза између Пљеваља и Пријеполја није више постајала.

Тако седимо и чекамо.

— Камион, ено га тамо, видите, — повика један друг и показа према немачком камиону, који је полагано ишао нама у сусрет.

Отрчимо на раније одређене ноложаје. Пустимо камион на сасвим блиско одстојање, а онда — противтенковка за- грми и камион стаде. Марко га је погодио баш у мотор. Из камиона искочише два-три Немца и почеше да беже. Ми припуцасмо из пушкомитраљеза и пушака, али они ума- коше. Дођосмо до камиона. Ту заробисмо једног Немца и једног рањеног нађосмо. Претресамо камион: 4 пушке, 3 пиштоља, писаћа машина, доглед, 6 пари ципела, 5 шиње- ла, 3 кожане торбице и још многе друге ствари постадоше наш плен.

Брзо се повлачимо, водећи ухваћеног Немца. Очекује- мо да наиђу други камиони. Нас неколицина ошадосмо код камиона, покушавајући да га запалимо.

— Колона, колана, бежите другови, — повикаше одоз- го. Цестом према нама кретала се већа група непријатељ- ских камиона. Наши митраљези отворише ватру на њих, а ми се пребацујемо великом брзином у правцу једне шу- мице, која се веже са нашим положајем. Изашли смо на по- ложај сасвим заморени. „Шарац“ „пева“ и рије око нас. али ми смо у сигурним заклонима.

Изненада се и магла поче да навлачи. Више не може- мо да осматрамо. Непријатељ то примећује и почиње да се подвлачи. Нама стиже наређење: „Повлачи се“.

Тако је успешно завршена акција на Јабуци.

*Михаило ЧОЛОВИЋ
I чета*

ОДБРАНА МОСТА У МОЈКОВЦУ

После прелаза Таре код Мојковца стигли смо у Кола- шинска Поља. Ту се сместила бригада, а наш батаљон је добио задатак да поседне положај на Боровњачком кршу, с тим што ће по сваку цену бранити мост од насртаја чет- ничких банди.

По наређењу команданта батаљона отпочели смо копати бункере, решени да у њима останемо до последњег. Изнад самога моста утврдили смо се и поставили аутоматска оруђа.

Ноћну тишину реметили су хука Таре, експлозија мина и пуцњава аутоматских оруђа. Опрезно се спуцгамо ка мосту, где за неколико минута направисмо заклон од камених блокова, које смо нашли на мосту. Овде остајемо целу ноћ, разговарајући тихо о четничкој офанзиви и њиховим снагама. Пред саму зору повлачимо се у бункере изнад моста.

Често се чује „бредин“, „глас“ са коса, које се налазо према нама. Будно пратимо кретање непријатеља.

Тек што се ноћ спустила, спремамо се да сиђемо на мост, али се изненада зачу митраљез иза самог моста. То нас мало збуни и бацисмо бомбе у правцу моста, мислећи да се непријатељ не пребацује преко њега. Стрчимо на мост, падамо у бункере и отварамо ватру. Те ноћи било је препуцавање с времена на време.

Изјутра се повлачимо од моста и ми и они. Око 10 часова чује се галама четника. Вичу: „Ура“, па онда: „Напред“. Ми их посматрамо и смејемо им се. Не гађамо их, јер су много далеко од нас, налазе се по косама с оне стране Мојковца.

Увече стиже наређење да се мост оплете жицом. Пребацисмо с ону страну моста два пушкомитраљеза и бомбаше, који треба да нас пггите док не плетемо мост. Чим смо завршили посао, враћамо се у бункере.

Сутрадан око 10 часова поче да нас туче непријатељска артиљерија. Али ми смо мирно седели у бункерима, стално мотрећи на покрете непријатеља. Ускоро се топови смирише, а „брета“ покаткад заклокоће.

Око пола дана отпоче жестоко бомбардовање наших положаја. Земља нас је засипала, а рафали непријатељских митраљеза орали су земљу око нас. Наједанпут се појави једна колона четника: кретала се у правцу моста. Припуцасмо на њих и растерасмо их. Једна група се врати назад, док се њих неколико пребаци иза куће код моста. Напоследку се појави један четник са секиром у руци. Он потрча у правцу моста. Сигурно је хтео да пресече жицу. Ми запуцасмо и приморасмо га да се врати, био је рањен.

Тако је трајала одбрана моста све до оног момента када смо добили наређење за противнапад.

*Анто ГОЛУБОВИЋ
II чета*

ПРЕЛАЗ ПРЕКО МОСТА

Одступили смо 19. априла у Црну Гору пошто је непријатељ увидео да имамо мало снаге, тј. наше две бригаде, које су држале положај од Мељака па до близу Бијелог Поља. Он нас је, прикупивши снаге „с коца и конопца“, приморао да се пребацимо преко Таре. Али ово наше повлачење, као и непријатељска офанзива, није било као оно из 1942. године, када смо морали одступити за Босну. Прешли смо преко Таре и да бисмо прикупили снаге и једним јаким налетом разбили те банде, које су уз припомоћ окупатора мислиле да ћемо се и овога пута пребацити у Босну.

Пошто су се снаге прикупиле и понгто је стигла наша артиљерија, прешли смо у противофанзиву.

Једнога дана 23. априла, после подне долази курир и саопштава нам да команда чете пође одмах у штаб батаљона, а чета полако да крене за њом. У штабу батаљона командант нам је објаснио задатак наше чете и осталих снага.

— Задатак ваше чете — каже командант — јесте да заузмете прву чуку с оне стране моста и да ту останете док стигну наше остале снаге. Али првенствено морате макнути и жицу са моста. Само пазите, другови, од ваше акције зависи сав рад леве колоне — наглашава командант.

После примљеног задатка крећемо са четом у правцу моста. Мрак већ пада. Долазећи близу моста, командир издаје наређење 2. воду. Водник одређује бомбаше, даје наређење пушкомитраљесцима, који одмах крећу на задатак. Испод жице се провлачи први бомбаш, за њим други и пушкомитраљесци. Чука је за неколико минута била заузета. Потом долази друг који брзо искида оплетену жицу и пребаци је у реку. За све време непријатељ је обасипао мост јаком ватром из многобројног аутоматског оружја, али

ни ова киша од куршума није спречила другове да изврше задатак. Након одељења бомбаша, прешли су мост и остали делови чете. Заузимањем чуке са које је непријатељ контролисао мост, створена је могућност и осталим нашим јединицама да прелазе мост. Ми смо извршили наш задатак, и били пресећени што је баш наша чета створила овај тако важан мостобран.

МХІЛОШ ПАВИЋЕВИЋ
III чета

ЛАЗАК НА БУРЕН

У заједници са 1. батаљоном наше бригаде требало је са левог крила да изађемо на Бурен. Ноћ је била прилично мрачна. Борбу, која се од Мојковца брзо преносила напред, могли смо још једино пратити по далеким експлозијама бомби и повременом пуцању наших топова, који су гађали непријатељске положаје.

Колона одмиче прилично брзо. Са цесте скрећемо косом према непријатељу, и нисмо далеко одмакли кад се одозго продера глас:

— Ко је доле?

Не одговарамо ништа, развијени у стрелце, јуримо ка непријатељу, који после кратког времена напусти борбу и побеже. Заплењени лаки баџач, и неколико мртвих непријатеља били су резултати ове кратке борбе.

Непријатељ не покушава да нам више пружи отпор и брзо одмиче. Гонили смо га у стопу, не дајући му времена да се прибере. Тако је трајало све до пред зору, када смо изашли на највише косе.

Јутро 24. априла било је ведро и већ при првом расвиту, кроз разређену маглу, видели смо пошумљене косе Бурена, који се јасно оцртавао у јутарњем плаветнилу. Свима нам је било на уму да непријатеља треба протерати још само одатле и он се неће зауставити све до Бијелог Поља. Расположење другова било је одлично. Помисао, да се поново налазимо у нашем Санџаку, давала је друговима више ведрине и борбеног расположења.

Колоном настављамо пут ка Бурену. Наша 2. чета требало је да изађе на највиши врх Бурена, на коме се при-

међивао непријатељ. Најпре колоном, потом развијени у стрелце, брзо се примичемо непријатељу.

— Ко је доле? — одјекну глас са косе.

— Ко је горе? — пита наш водник.

Међу четницима се примећује узрујаност и пометња. Одговорисмо им да су и овамо четници, али видећи да брзо наступамо стрељачким стројем, то им није било довољно.

— Који четници? — поново се чује нервозни глас са косе.

— Који су горе четници? — наставља водник.

— Амо Други батаљон пљеваљске бригаде, него брже говорите који сте ви?

— Овамо Друга чета? — гласио је одговор.

— Ко вам је командир? — истеран из стрљења продера се четник са косе. — Одговарајте или ћемо одма' отворити ватру!

За све време ових надвикивања и разговора ми се брзо пењемо ка непријатељу и већ смо се сасвим приближили. На последње питање четника гласао је одговор:

— Напријед пролетери! — и борци као стреле појурише ка непријатељу, док он, запрепашћен оваквим наглим обртом ситуације, опали неколико пушака и у највећем нeredу побеже са косе.

Са нових положаја посматрамо даљи развој борбе. Потиснути са Бурена четници су без реда одступали од Бојних Њива, а за њима, у стрељачком строју, наступају јединице црногорске бригаде. Обезглављене и престрашене гомиле четника бежале су као обична руља ливадама Цера.

Задатак је био извршен и непријатељ је у нeredу одступао у правцу Шаховићи — Бијело Поље.

Шућро   *ХАЦИСМАЈЛОВИЋ*

зв◊ ПОГИНУО ЈЕ ДРУГ ДУШАН

Водили смо борбу са милицијом на сектору Вергашевићи — Биоковац. Разбили смо непријатеља и журили се да заузмемо косу, која је доминирала целим околним положајем. Журили смо, јер смо приметили једну милицијску колону како се хитно пребацује ка поменутој коси.

Ишли смо напред Душан, Милован и ја. Лево од нас били су Богдан, Периша и Стево. Они су ишли у правцу још узвишеније косе, лево од поменуте.

Душан се журио и измакао је прилично испред нас. Затим је окренуо мало удесно да би је заобишао. Наједанпут зачу се глас Стевов:

— Другови, пазите се, ето милицајаца на коси.

Милован и ја смо застали, па се мало повукли уназад и десно. Мислили смо да ћемо видети и Душана, али је он био већ замакао.

Причекали смо да изврши јуриш 2. и 3. чета, па смо и ми поново прешли у напад. За неколико момената изашли смо на косу. На самом превоју косе наиђосмо на Душана: био је мртав. Непријатељ га је сачекао иза саме косе и кад се он појавио, припуцао је на њега и погодио га усред чела.

Тако смо изгубили храброг борца, доброг друга и спремног руководиоца — Душана Јеловца.

*Војин КРСТЉИЋ
1. чета*

НАПАД НА ПРИБОЈ

После завршене акције на Бањи, наш 2. батаљон кренуо је крајем јула 1944. у правцу Прибоја, са задатком да га заузме. Дугачка колона кретала се широко, белом цестом ка вароши. Наша чета била је у претходници, док сам ја са једним водом био у претходници наше чете. Ноћ је била тња и тишину је узнемиравао само бат коњских плоча и наших ципела. Преносило се: „Тишина“. И заиста је била тишина и потпуни ред.

Приближавали смо се вароши и видели како нешто светлуца улицама. На самој цести приметили смо нешто као стражару и како испред ње промиче нека силуета — то је био непријатељски стражар. Сад нам је било најважније да се што ближе примакнемо и изненадимо непријатеља. То нам је било узалудно, јер нас је он опазио и чули смо стражарев громки глас: „Стој! Ко иде?“ Одговорили смо му четници и продужили напред. Долазимо до самога бункера, где нас заустави поново глас стражара: „Један на-

пријед, остали стој." Милорад Мирковић, звани каплар, са митраљезом спремним на готове упути се у правцу стражара. Познавајући четничке знаке распознавања, није му било тешко да дође до самог бункера. Убрзо се око њега сакупи неколико милицајаца, распитујући се колико има партизана на Бањи и докле су дошли. Најзад му се један загледа у шајкачу и запита га: „Ма, јеси ли ти четник или милицајац". Овај му одговори: „Ја сам партизан, одлажи оружје и руке увис". Другови који су већ пристигли док се овај разговор водио, разоружаше све, колико их је ту било, и несметано продужисмо даље.

Наступамо главном улицом. Непријатељ нас још није осетио у граду. Врло пажљиво пребацујемо се од ћошка до ћошка, осматрајући споредне улице, да нас случајно не би изненадио.

Наједанпут зачу се пуцањ пушака и тресак ручних бомби, као и дрека непријатеља: „Нечија комора у вароши, напред бомбаши". На то им ми одговарамо пакленом ватром из наших аутоматских оруђа и за трен ушуткасмо дреку. У паничном страху, осетивши нашу моћ и снагу, непријатељ је бежао из града, док смо их ми гонили, заузимајући кућу по кућу, улицу по улицу, док нисмо стигли на крај града, odakле је потеран и последњи његов војник.

Тако одлучним и енергичним налетом успесмо да за кратко време овладамо градом.

*Урош ТОШИЋ
1. чета*

ЈЕДНА ИОЋ НА ПОЛОЖАЈУ

По извршеној акцији на Прибоју, наша чета добила је 31. јула 1944. задатак да поруши комуникацију Прибој — Рудо и да поседне положаје према четницима који су се налазили с ону страну Увца.

Преко дана обишли су нас командант и комесар батаљона, са замеником команданта бригаде. Од њих смо добили задатак да у току дана останемо на истим положајима, а кад се спусти први сумрак са једшш водом да заузмемо мост на Увцу, пре но што би четници успели да њиме овла-

зв<>

дају. Преко целог дана непријатељ је тукао митраљезима и бацачима наше положаје.

Чим се спустила ноћ, 31. јула/1. августа, командир је пошао са једним водом на мост али како су четници били ближи мосту, искористили су први сумрак и овладали њиме. Међутим, ми смо заузели положај на самом мосту. Преко читаве ноћи непрестано је падала киша.

Око пола ноћи, као појачање воду на мосту, дошао је лаки бацач и „шарац“, али је непријатељ стално тукао мост унакрсном ватром. Известили смо да нисмо овладали мостом.

Мокри смо као мишеви. Чучимо поред моста, и само по који пуцањ са непријатељске стране проломи дубоку ноћну тишину.

Већ је 2 сата после пола ноћи. Непријатељ се после мало јаче ватре ушутео, а ми се и даље згрчени налазимо на истим местима. Изненада са косе, која се налазила више од нас, проломи се један пуцањ, а наскоро после тога зашиш-та граната тешког бацача и лупи тамо где се налазио непријатељ. Нама јаче закуца срце, јер смо знали да су то пристигли и остали делови нашег батаљона, који ће нам помоћи да протерамо непријатеља.

Није прошло много времена, кад се са косе појави колона. Ту су били командант нашега батаљона заменик команданта бригаде. 2. чета требала је да пређе мост.

Испред самог моста поставили смо 2 „шарца“, лаки бацач, неколико пушкомитраљеза као и наш омиљени „џумбус“.

Најпре „шарац“ пусти неколико зрна . . . Тишина. Са стране непријатељске не чу се ни један пуцањ. Огласи се лаки бацач, па онда опет „шарац“, посла неколико поклона „четојкама“, али отуда опет ништа. Ми се налазимо недалеко од моста, у једноме рову и одатле посматрамо шта се догађа с ону страну моста. Изненада се простор испуни хиљадама варница, а страшна детонација, као и неки нарочити задах, замало нас не свалише с ногу. То је дејствовао Шкулетин „џумбус“. Када се мало разабрасмо, један друг повика: „Држете се ђикани! Е, другови, баш је џумбусли.“ Пошто се од стране непријатеља даље није ништа чуло, командант издаде наређење да се прелази мост. Прве јединице које су прешле мост јавиле су нам да с оне стране

нема никога. Дакле, ни овога пута нису нас смели сачекати и ми без препрека прелазимо мост. Ускоро пристиже и цео батаљон, те се одатле упутисмо на извршење другог задатка.

Мирко ДЕЛОНГА
3. нота

ЈЕДАН ИЗЕНАДНИ СУСПРЕТ СА НЕМЦИМА

Делови наше бригаде држали су положај Кремна — Мокра гора, са задатком да се што више задржи непријатељ који је у пролазу, док наше снаге, заједно са Црвеном армијом, пресеку све саобраћајне везе куда деморалисани непријатељ мора да прође. Воде се жестоке борбе. Немци заједно са четницима наваљују на наше положаје, јер смо им наносили осетне губитке у људству и материјалу, али све је узалуд. Наши борци свесни тога да непријатељ не може предузети против нас акције ширег обима, чврсто су држали поседнуте положаје, и одбијали све непријатељске нападе. Ту смо били неколико дана стално на положају, немајући довољно хране, па чак ни воде.

Зора је. Заузели смо положај и без икаквог кретања чekali непријатељски напад. Чује се зука моторизације од Мокре горе. Командант ме зовну и рече да пошаљем неколико људи, са коњем, у Кремна да донесу воћа за војску. Одредих патролу и они пођоше. После неколико минута пођем и ја за њима. Тек што сам одмакао неколико стотина метара, Швабе почеше да туку наше положаје артиљеријом. Мало после тога отвори се борба на десном крилу, где је држао положај 4. батаљон. Ишао сам у правцу Кремна, без сумње да ћу се где срести са Швабама, јер се тамо налазио штаб наше бригаде, као и 1. батаљон који је држао бункере до саме цесте. Али десило се нешто изненађујуће. Непријатељ је искористио кишу и маглу, те се провукао и дошао у Кремна. Истодобно и ја сам стигао у село. Уморан, а исто тако и жедан, свратим у једну кућу да пијем воде и да питам да ли су прошли другови који су пошли за воће, да би их нашао, па да, кад наберемо воће, пођемо заједно у базу. Још нисам ни пио, кад се зачу бат цокула са друге стране куће. Погледах, кад Немци трче са машинкама и

„шарцима" у правцу куће где је био штаб бригаде. Кад их угледах, прескочих преко ограде, у кукуруз и пољох назад, очекујући сваког момента кад ће ме „шарац" или машинка покосити, јер су ме видели. Нисам направио неколико скокова, кад се отвори борба. Застадох да видим где су Немци? Они, пошто видеше да ћу да замакнем за брдо, испалише неколико метака из „шарца" на мене, јер нису могли раније да пуцају да не би открили своје положаје и не би могли изненадити наше. Борба поче све јаче. Чујеш гласове: „Напред, пролетери!", „Бацај бомбе!", „Хватај живе!" и тако даље. И после кратке борбе наши су успели да се извуку из обруча без иједне жртве. Мислећи да су нашу патролу ухватили, пођем даље. После неког времена окренем се опет, кад они један по један искачу из кукуруза, са шаторима пуним воћа. Ту седох и почех да их питам како су се провели, и тако и разговору продужисмо пут.

*Миле ШЋЕПАНОВИЋ
комесар друге чете*

ОД ЛИМА ДО НОВЕ ВАРОШИ

Наша 2. чета 3. батаљона. по преласку Лима, упутила се у заседу ради осигурања прелаза других једиггица. Месечина је обасјавала цесту, а наше сенке титрале су по површини реке. Са нас се цедила вода и остављала мокар траг иза колоне.

Журним корацима стигли смо 3. јула 1944. до једног места на цести, где угледасмо неку црну прилику. То су били камиони које је пре неки дан спалила наша 1. чета. Те изгореле олупине, које су до неки дан служиле окупатору, употребисмо за прављење барикада. Командир изврши распоред и свуда завлада тишина, у ишчекивању непријатеља. Друг са противтенковком је лежао потрбушке, уз своју вољену пушку. Један пушкомитраљезац је такође поред њега. Наше мисли и очи биле су концентрисане уз цесту.

Пошто су се све јединице пребациле, дође наређење да се иде у састав батаљона. Кренули смо уз једну косу. Кретали смо се тешко под оделом које се још цедило. Са чела колоне преноси се: „Брже". Упрегнусмо све снаге и пођосмо хитро напред.

Коса уз коју смо се пели као да нема врха. Чешће смо тако заморени, губили везу и опет је успостављали. Песма сеоских петлова наговештавала је да је зора близу.

Изашли смо на врх косе. Дан већ свиће. Пред нама се указа Златар.

— То је тај наш драги Златар, који је спасио животе многих наших другова, с радогању ми саопшти један друг.

— У њему су нашли прво уточиште наше прве групе и у њему су се формирале наше прве чете — усхићено додаде један „син Златара“, који је ово с поносом изговорио.

Један друг тихо запеваши: „Са Чемерна гледах врх Златара ...“, али га десетар опомену и прекиде му ту дивну песму.

Продужујемо пут планинском стазом. Златар нас је опијао својим мирисом, и као стари пријатељ нас дочекује са: „Добро нам дошли“. Спуигтамо се вијугавом планинском стазом. Пред нама се указа неко село, а тамо, мало даље, види се део Нове Вароши.

На лицима свих бораца видела се веселост, јер ћемо се борити да ослободимо град који смо напустили пре пола године.

*Владе ОБРАДОВИЋ
пратећи вод*

С:А ЧЕТНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ

Конференција је била при крају. Комесар упозори другове да се прелази на последњу тачку: разно. Диже се рука малог Миланка:

— Другови, ја бих имао један предлог, а то је писање чланка. Како то да 2. батаљон издаје већ 12. број свога листа, а ми се још мучимо око 3. Е, вала, то је крајња немарност наша. Баш ми водимо чешће пута акције, па што их не бисмо описивали да би се читале и по другим батаљонима наше бригаде.

— Тако је, друже Миланко, — потврђује комесар. То је добар предлог и опомена свима нама. Баш ми имамо о чему писати. Друг помоћник вам је пре рекао о чему све треба писати, али ми сви тако не поступамо. Тај недостатак треба да уклонимо.

зв◊

— Вала ја сам за то — улада друг Чаравеша него и ја бих имао нешто да рекнем што нам не ваља, а то је да стално разговарамо о храни кад имамо иоле слободна времена. Баш сам се у једну и смејао јутрос кад смо били на доручку. Друг Пуљко дошао да прими своје парче меса, па му Гуера пружио неко лошије парченце, а Пуљко то не бегениса него замерачио на главушу. Гуера бијаше љутит те га умало не размаза кутлачом коју држаше у руци.

— Ха, ха, ха — проломи се смех кроз целу чету. — Баш је то било. Хоће Гуера, богами, право кутлачом само кад му нешто није по вољи.

— Тишина другови, тишина, тражите ријеч — гласно узвикује комесар једва пригушујући смех.

— А јуче једна група другова се издвојила — продужује Чаравеша — и у тој групи је такође био као коловођа друг Пулко, а бејаше му дошао Иглица из коморе па развезли о старом вакту и чаршијском животу, а понајвише о масним залагајима. Друг Контар им причаше како је послјије ручка залагао по коју баклаву, а сада да му хоће дати додатка бар бијелу цигерицу био би у бога сретан и не би овако гледао да мора осјећати трећину опасача.

То би се продужило не знамо докле да опет не узне иницијативу друг комесар:

— Стварно, другови, и ја примећујем да овога има код нас и да нам ти празни разговори одузимају много нашег драгоценог времена. Истина је да је сада мало хране. али неће ово овако стално остати. Ви видите, кад има народ да имамо и ми, али сада овде, у овом селу, и сами сељаци никада не окусе парче хлеба. Рат је рат. Морамо се на све привићи, па и на стомак, богами. понегда притегнути.

*Радован ЧАРКИЛОВИЋ
помоћник комесара 1. чете*

3В◇

КОНФЕРЕНЦИЈА УСАОЈ-а НА КОСАНИЦИ

Пошли смо рано маја 1944. да не бисмо закаснили, јер морамо стићи у одређено време. Пошло нас је 10 делегата из наше бригаде. Уз пут смо се договорали ко ће да говори у име наше бригаде и о чему. Стигли смо, али још нису сви дошли. Почеле су стизати групе омладинаца. Орила се песма на све стране.

Кад су се сви прикупили, ушли смо у салу. Конференција је отпочела. Прво смо минутом ћутања одали почаст палим друговима и Иву Лоли Рибару. Један друг је отворио конференцију и нагласио њен значај. Одао је признање војсци и оним борцима, који су им омогућили да одржавају конференцију. Објашњавала се политичка ситуација, са дискусијом. Подносили су извештаје поједини општински секретари. Стварно, из њихових извештаја се види да су они радили под тешким условима, кад су Немци и четници били у њиховим селима. Они су обавештавали партизане, слали им помоћ у храни, одећи и обући. После су прешли на нове задатке, које је пред њих поставио II конгрес УСАОЈ-а.

У име наше бригаде говорио је Светозар Влаховић, који је поздравио општинске секретаре и нагласио да се они стварно залажу и помажу нашу војску, што се види из њихових извештаја. Ипак, најбоља би помоћ била, са њихове стране, да ступе у војску! Зато их је позвао да попуне нашу 3. бригаду и да ступе као добровољци. После су они клицали: „Живјела Трећа“, „Попунићемо Трећу“ клицали су другу Титу, НОВ-и, Црвеној армији итд. Кад су хтели да изаберу ново средско руководство, изашли смо мало напоље да се одморимо.

После краћег одмора наставили смо рад. Читали су со реферати. Касније је био заједнички ручак. После ручка било је такмичење у трчању, скакању, рвању и гађању пушком. У овом такмичењу, првенство смо добили ми — војска. Након тога настало је опште весеље, играло се и певало. Била је приредба, која је успела. После приредбе играло се, али је сада било веће весеље, јер су дошли „Дунавци“ и у саму ноћ смо се разишли. Другови из позадине захвалили су нам на нашој посети.

Са конференције смо пошли потпуно задовољни, јер смо видели да наши другови у позадини раде и помажу нашу војску шаљу нам нове борце и нове добровољце, и да у свом раду имају прилично тешкоћа. Досад сам потцењивао њихов рад. Али сам са конференције пошао задовољан што ћу друговима у нашој бригади причати како раде наши другови у позадини.

Алир КАПИЦИЈА
2. чета

ИЗ РОПСТВА КА СЛОБОДИ

Доспјео сам у руке италијанских фашиста, који су ме интернирали у Албанију. У логору нас је било више, већином партизана или патризанских породица. Било је неиздржљиво. Морао се тражити излаз. Нас 10 другова сагласили смо се да бежимо. План смо скројили. Исте вечери кад смо намеравали да пођемо, поче падати Јака киша. Мало после, дође један друг са рада и рече да је надошао Бијели Дрим тако да га нећемо моћи газити. Предомишљали смо се. На крају, одлука је пала. Полазимо. Све је поспало, гробна тишина. Ништа се не чује, изузев пљуска кише, која је лила као да је и она хтела помоћи да умакнемо непријатељу.

Десет изнемоглих и исцрпљених, али одлучних и непоколебљивих другова кренуло је један за другим у правцу Бијелог Дрима. Дођосмо на обалу реке. Немогуће је да је прегазимо. Од велике кише Дрим је надошао тако да не личи на онај ранији, тихи и мирни. Решили смо да пређемо на мост иако га немачки стражар чува.

Идемо уз Дрим у највећој тишини. Чује се само хук побеснеле реке. Стигосмо до моста, преноси се: „Тишина“. Стражар дрема и не слутећи о нашем присуству, по оваквом времену. Кад сам ступио на мост, који се љуљао, подиже ме језа, јер у онаквој тмуши, по оваквом времену, а слабом мосту, испод кога хучи узаврела река, а поред немачког стражара — није лако. Опрезно смо прешли на другу страну. Осећали смо да смо успели иако су пред нама врлетне албанске планине. Ишли смо четири дана и четири ноћи са малим одморима, без хране, не видећи човека.

После толико путовања мислили смо да смо близу Југославије, када се пред нама указа планина Малесија, преко које морамо прећи. На падини планине беше село. Ту средосмо једно чобанче. Не могавши издржати даље глад и умор, испричасмо чобанчету све и упитасмо га смемо ли у село. Он нам рече: „Паша зот“, и поведе нас у правцу села.

Сељаци су нас лепо дочекали, дадоше нам да једемо и мало починусмо. Пошто смо се добро одморили, дође један сељак са секиром у руци и позва тројицу другова да пођу с њим у шуму. Помислисмо, свршено је с њима. Али не прође дуго времена, они се повратише са осмехом на уснама

и повикаше: „Ево их, наши. Албанашки партизани". Нешто уздрхта у мени, скочих и стадох их грлити и љубити. То учинише и остали другови.

Другови предузеше све да се што боље одморимо и нахранимо. Након тога, дадоше нам на располагање једну патролу која треба да нас преведе преко границе. Сретно смо прешли у нашу земљу. У путу нам се изненада деси несрећа, јер су нас похватили Шиптари. Било нас је 12: пет Грка и седам Југословена. Ја и један друг успесмо одмах да умакнемо и после тешких напора пробисмо се на нашу слободну територију. И остале је послужила иста срећа, те смо се након извесног времена сви окупили у Андријевици.

*Војко СПАЈИЋ
пратећи вод*

У ПРВОЈВАТРИ

Био сам „тазе" борац, како су нас обично називали старији другови. Истом сам стигао као допуна на положај и распоредише ме у Пратећу чету 3. батаљона где добих оружје. Никако ми није било угодно припуцкивање са суседних чука. Сваки пут кад бих чуо прасак, штрецнуо бих се. Наједном дође курир до нашег водника, који оде журно. Ето га назад, након неколико минута. Одржа нам кратак говор. „Другови, морамо преко извидити да ли у оној шумици има непријатеља." У неких другова севнуше очи, док је мене срце још више стегло. Али, мора се напред. Кренусмо у колони, један за другим. Преноси се водникова наредба: „Растојање пет корака".

Сунце пржи. Успињемо се. Наједном, нешто пуче. Падок на колена. Тане просвира високо над нама. Када сам погледао, другови су се већ развилн у стрелце, а ја клечим као баба. Постидих се и устадох. Напредовали смо још опрезније. Наједном се сасу рафал из митраљеза на нас. То као да је био изазов за наш „енглезац" и „шарац". Запуцалн су као да се такмиче који ће брже. На оној страни ушути ватра. Јурнусмо. Чуо сам да нешто свира али нисам обраћао пажњу. Видио сам пред собом непријатеља како узмиче и једина ми је мисао била да га стигнем и уништим.

Непријатељско повлачење претворило се Је у бијег и тако трчећи дођосмо до краја шумиде. У долини је била непријатељска артиљерија, па би нас могли тући како хоће. Ради тога смо се брзо повукли назад. То смо добро учинили јер само што смо се повратили, настаде тресак. Али узалуд, јер ми смо већ били далеко измакли.

Када смо сјели да се мало одморимо рече ми водник: „Био си ме расрдио када си оно пао на кољена али ипак видим да ниси лош момак“. Зацрвених се, а у себи сам се зарекао да је то први и посљедњи пут да у себи осјећам оно што је најнедостојније једног борца а то је страх. И успио сам да одржим ријеч.

*Дервиш ЧЛВИЋ
борац пратеће чете*

ОД ВИЈЕНЦА ДО КОВРЕНА

Једне ноћи 12'13. јануара 1944. год. добили смо наређење за покрет у правцу Бабина, где нас **Је** затекла зора и ту смо остали читав дан на логору.

Преко ноћи кренули смо у правцу Вијенца. Било нас је два батаљона (1 и 4). Дошли смо на брдо Михајловице, ту добили распоред за напад на Вијенац, на четнике: 1. чета остала је у заштити, 2. чета десно од Вијенца, а 3 правац према четницима. Тако смо напали прву заседу и растерали бандите. Када смо наишли на другу заседу, ту је настао застој, па је друг политички батаљона одмах наредио да се иде напред. Војска је одмах пошла у напад и у том маху рањен је водник 2. вода Смолковић. У том моменту на рану уопште није мислио, јер му је дужност налагала да буде такав. Рањен је после њега и Бошковић, који се није баш најбоље држао, него је викао: — „Другови, погибох“. Командант је био са нама и викао је да се иде напред, јер непријатеља треба растерати. Ми смо заиста ту разбили четнике. Чим је зора сванула, одмах смо кренули пут Вукова брда, и ту остали на одмору. Сутрадан су нас напали четници од Обарди, Немци од Матаруга. Повели смо борбу и читав дан до увече борили се с њима, а онда смо се морали повући на Козице. Одатле смо сутрадан кренули за Коврен, јер су Немци напали Бијов гроб и разбили Талијане.

Кад смо стигли на Коврен, Немци су већ стигли у Лековину. Наше колоне су одмакле за Блишково, али задњу колону су Немци пристигли и пуцали из митраљеза на њу. Командант је опалио из машинке и повикао: „Не пуцај овамо су четници“. Тако их је збунио да нису знали ко смо. Тог момента рањен је и командант бригаде. Ту смо добро прошли, пребацили се највећом брзином за Блишково. Немци су се исте ноћи повукли натраг и ситуација се одмах поправила.

В. ДРОБЊАК

СУСПРЕТ С МАЈКОМ

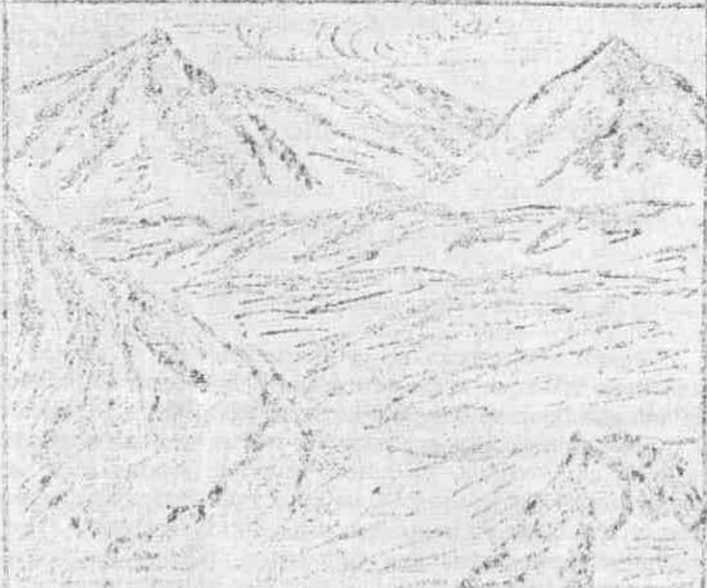
Пролази 4. црногорска бригада кроз Вранешку долину. Из кућа излазе жене и деца, гледају да не би кога познали. У тој колони налазе се лакши рањеници 2. пролетерске бригаде, јашу на коњима — кренули су у састав своје бригаде. Примиче се колони једна жена, дошла је да види свога сина — партизана. Као рањеник, пошао је за Колашин када смо напустили Пљевља, па и он данас иде за своју бригаду.

Прошло је 5 месеци, мајка га није видела. Чека га она на путу да му рече топле мајчине речи. Гледа старица колону, очи јој лете са војника на војника не би ли сина познала. Зачу се глас детињи са коња: „Мајко“. Трже се жена да види ко је то зове, не може познати свога сина, јер се овај обукао у немачку униформу. Види он да га не познаје мајка, насмеје се и понови исту реч „Бранко, сине, јеси ли жив? Пољупци су обасули избледеле обрашчиће 14-годишњака. Усне су задрхтале — јунак са Лима плакао је: „Сврати сине да се одмориш“ — шапутала је мајка кроз плач. „Остани овде код нас у Санџачкој бригади, јер си мали, још ти рана није зарасла, те нећеш моћи велике напоре да издржиш. „Не, мајко иди ти кући, ја нећу из ове бригаде — могу издржати све напоре, идем мајко за Србију — тамо нас зову хиљаде младих људи, жена и деце да их ослободимо од окупатора.“ Отрже се Бранко из загрљаја — појаха на вранчића — оде.

Колона је одмицала све даље Вранешком долином, мајка је стајала скрштених руку — гледа за њом, гледа не

№ 569

22/115 Пропагандному Отд.

Татьяна Николаевна

Ленина добровольца в. о. т. ч. С. 1915

1915. 31/11

Министерство культуры
Российской Федерации

№ Пер. 30/11

М. К. 73

би ли још једином сина видела. Колона постаје све мања, док и последњи војник у шуму замаче. Старица поносно подиже главу и изусти: „Нека те срећа прати сине“.

Р. РАКОЧЕВИЋ

САРАЈЕВО ЈЕ ОСЛОБОЂЕНО

Док смо били на Романији певали смо:

*„Сарајево у долини
Борци су те опколили.
Опколили на не дају
Фашистима да мрдају.“*

Певали смо, тукли се са непријатељем и чекали дан када ћемо напасти и дефинитивно ослободити Сарајево. И тај дан је најзад дошао. Пред нашим батаљоном налазили су се Немци који су држали положај и осигуравали повлачење својима, са Соколца. На наш положај дошао је и један брдски топ, који је брзом паљбом тукао непријатељске колоне у повлачењу, наносећи им велике губитке. Они су такође почели одговарати топовском паљбом и развио се прави артиљеријски двобој. У ноћ смо напали пешадијом и првим јуришом збрисали непријатеља са положаја и наставили даље гоњење у правцу Сарајева.

Ишли смо преко Мокрог, Пала, Прибиња и даље ка Сарајеву, у коме су се чуле експлозије. Сигурно минирају магацине", мислио сам. Пут је био дут и напоран. Било је велико благо које је онемогућавало брже путовање. А уз то и мрак. Најзад у саму зору, стигли смо на домак Бистрика и очекивали сусрет са непријатељем. Али њега није било. Нисмо веровали да ће напустити град без борбе и било каквог отпора. Дошли смо до првих кућа предграђа. Народ изашао и са усхићењем нас посматра и поздравља. Пролазимо даље, силазећи низ камене степенице ка самоме граду. Стали смо испод моста на Бистрику. Народ изашао на врата, нуди нас разним слаткишима и цигаретама. Ми одбијамо, са изговором да нисмо гладни и да имамо довољно свега. А они и даље нуде, изговарајући се да им је то познато, али да је то само част онима који су их ослободили.

Формирали смо колону простих редова и у почасном маршу сишли у град, певајући:

*„Сарајево у долини
Борци су те заузели.“*

*Хазбо ЧАУШЕВИЋ
десетар 2. чсте*

БОРБА НА ВИШЕГРАДУ

Ишло се стазама победе... Немачка офанзива на слободну територију Санцака, у августу 1944. год. је крахирала. Наше јединице су храбро издржале непријатељске налете и у противнападима га далеко одбациле. Србија је забележила много наших подвига. Али — Санцак није још био слободан. Похитали смо и у једном налету ослободили његов већи део.

Трећа санчачка бригада ослободила је Пљевље и задржала се неколико дана у граду. Разбијене Калаитове банде повукле су се према Дрини; а један њихов део остао је у близини Пљеваља, код села Крћа и Бољанића. Често бисмо увече, шетајући се градом, чули далеко клокотање „брече" и нехотице би нам се отела помисао: „Чекајте нас још мало, четојке, морамо се одморити да бисмо могли за вама трчати".

После недељу дана 7. октобра пошли смо у потеру. 2. и 4. батаљон, са неким јединицама 7. црногорске бригаде, отишли су правцем Бољаниће — Чајниче — Горажде, док су 1. и 3. батаљон, заједно са командантом и комесаром бригаде, пошли у правцу Рудог.

Хитало се. Колона се чешће прекидала — морало се и трчати. По ноћи смо стигли у село Забрђе, недалеко од Рудог. Те је ноћи припуцала на нас једна четничка, вероватно месна патрола. Сутрадан смо ушли у Рудо. Борбе готово није било. Неколико митраљеских рафала, и то је све. Не задражвајући се — продужили смо у правцу Вишеграда. Нигде се не чује борба, па се просто чудимо. Четници као да су у земљу пропали. Нитде их не чујемо и не видимо. У неко доба ноћи стигли смо у село Дринско — свега неколико километара од Вишеграда. Спавања нема. Одмарамо се на ногама. Пред зору смо кренули — тихо али брзо.

Избили смо на Дрину и пошли пругом право — у Вишеград. Свега неколико испрекиданих рафала од „шарца“ и борба умукну.

Ушли смо 9. октобра 1944. у Вишеград — ненадно, неоčekивано. Те ноћи дошло је из Горажда у Вишеград и преко 450 цивила-бегунаца, из Пријепоља и Пљеваља, који нису смели да чекају партизане, него су заједно са четницима побегли. Настала је потеря по граду, нису смели да умакну зликовци. Ту су убијени од праведне партизанске руке — руке која не забравља — многи злочинци, окупаторски шпијуни, издајце и провокатори. Остали су на улици, или у соби, или на дринском мосту: Милојко Шилјак, поп Ћосовић, Лале Пашић, Мишо Касалица, Вуко Лацман и многи њима слични.

Изненада смо сазнали да ће из Горажда стићи још један воз са четницима или са бежанијом — није се знало тачно. Поставила се заседа. И док су другови ишли по граду, трагајући за овим или оним, воз је дошао.

— Четиници у возу, напред другови! — повика неко.

Наста комешање. Тресак бомби и фијукање пушчаних зрна потмуло одјекнуше. Застала је захуктала локомотива. Из препуних вагона искакали су четници и бежали — неки узбрдо, неки уз Дрину. Прецизним хицима уништавани су. Шум хучне Дрине стапао се са језивом јеком и крицима рањених.

Борба је трајала свега неколико минута; кад, из Дрине се диже густа магла и, као за пакост, испречи се пред очима наших митраљезаца. Калаитови и четници 2. пљеваљске бригаде могли су да ликују, јер су имали изгледа да ће се спасити. Ипак су и даље трчали, трчали су пуна два километра, не окренувши се.

Завршила се борба и прикупио плен. Пошли смо назад, јер је задатак био потпуно извршен. Уништили смо велику живу силу непријатеља — а није нам се остајало у пустом и разореном Вишеграду.

... Дрина је и даље пенушила и ковитлала се, као да јој је сасвим обично да гледа крв и да чезне за њом. Опет је закрвавила увек крвава Дрина.

Сутрадан 10. октобра је штаб бригаде објавио резултате борби у Вишеграду: убијено је 265 четника, заплена су 4 тешка бацача, 4 „шарца“, 5 „брета“, 65 конџа и сва остала спрема Калаитове и 2. пљеваљске четничке бригаде.

Мирко М. СТОЈКАНОВИЋ

ШЕСТ БОМБИ — ШЕСТ НЕМАДА

Миланко Гомилановић је оперативни официр 5 батаљона 3. санџачке бригаде. Он свакодневно, даље од наших патрола и предстража, залази на сектор непријатеља, испитује положаје и снаге. Увече је предстојала акција. Требало је Немце добро ударити да би омогућили што успешније извођење акција 3. корпуса, који је водио борбу десно од нас. И овога пута Миланко је пошао да испита непријатеља на Подвитезу у Романији. Повео је четворицу другова. Ишли су смело, али и опрезно, осматрајући и ослушкујући. Не познавајући довољно терен, отишли су далеко напред и наједанпут запали у непријатељске бункере.

— Другови, — прошаптао је Милинко — пали смо у клопку. Морамо се снаћи. Ризично би бшш напред, а назад нећемо. Ово би могла бити добра прилика да им покажемо шта умеју партизани. Да останемо овде, до вечерас, па кад падне мрак видећемо шта се може учинити.

Снег на чуки био је прошаран копнином. У снегу, а заклоњени цбуњем, остали су читав дан. Посматрали су Швабе, који су безбрижно шетали, осматрали, поправљали митраљезе. Видели су да их је шесторица. Пала је ноћ. Време је за акцију. Миланко узима све бомбе од својих другова, одлучио је да их све баци на бункер, а друговима који су били са њим поставио је задатак да га штите ако устреба.

Опрезно се примицао бункеру. Пришавши на најмање одстојање, бацио је свих шест бомби, једну за другом и легао. Слушао је да ли ће из бункера добити одговор на своју „дрскост“. Али, никаквог одговора. Миланко је опрезно устао и пошао бункеру. У њему је лежало шест унакажених швапских лешина, али је „шарац“ био нео-

штећен. „Ти ћеш од сада скидати швапске главурде" — помисли Миланко.

Он се вратио у батаљон, прикупио је податке и истовремено свршио сав посао на Подвитезу. Испричао је догађај без трунке узбуђености. Без узбуђености, јер је то за шега обична и свакодневна појава. Миланко је увек био такав јунак. У Босни, у Санџаку, у Србији; на чуки, у јуришу, у заседи. Нема борбе где се он није истакао. Био је борац, пушкомитраљецац, на „бреди", на баџачу, командир чете. Сналажљивост, хладнокрвност и истрајност ушле су у крв младог Миланка. Али најлепша Миланкова особина је, при свему томе, необична скромност. Тих и повучен, као да би волео да остане потпуно непримећен.

За своје подвиге одликован је Орденом за храброст.

Цветко РУДИЋ

МОСТ КОД ГОРАЖДА

У заједничком последњем окршају са немачким снагама, које су се повлачиле долинама Лима и Дрине, велики део задобијене победе, поред пешадијских јединица и артиљерије, отпада и на пионире. Марљивим и самопрегорним радом, брзином и тачношћу свршавања посла, вештином и храброшћу пионире су показали да су се нештедимице залагали за коначну победу.

Од свих њихових успеха највидније место заузима успех постигнут подизањем моста на Дрини, код Горажда. Приликом присилног напуштања Горажда, Немци су порушили мостове на Дрини и тиме онемогућили хитно и потпуно снабдевање наших снага, распоређених на положајима Јахорине и Романије.

Техничке тешкоће подизања овог моста биле су велике. Гвоздена конструкција је била бачена у Дрину, а куле остале потпуно голе и чак обурване. Али и поред тога, пионире су прилегли на посао и за девет дана направили од жице мост дугачак 162 метра, способан да издржи велике терете. Нта тај начин је омогућен и аутомобилски саобраћај. Корист од овога посла осетила се одмах, јер се снабдевање

ЗВ<>

наших јединица очевидно брзо поправило и постало сасвим уредно.

Вршећи свој посао пионири су се чешће пута излагали великим опасностима. Рушити цесту и поправљати мостове на домак непријатељске ватре није било лако. Руковати експлозивом као и вадити мине — поготову на замрзнутом терену, избећи све подметнуте замке од стране Немаца, може се само уз велики опрез и ризик. Нису били ретки случајеви рањавања и страдања. Тако вадећи мину на Јабуци, више Пљеваља, погинуо је командир чете Мирко Милошевић — мина га је потпуно разнела. Постављајући мине на лимском мосту, тешко је рањен Шпиро Милошевић, исто тако командир чете. При чишћењу цесте код Вишеграда, од порушених стабала и мина погинуо је један друг, а рањено још њих неколико.

За такав успешан и брз рад, за марљвиост и храброст, неколико је другова и одликовано.

Лале ВЛАХОВИЋ

НАПШ У САРАЈЕВУ

— Синоћ су овде ходали усташе и Немци, а јутрос осванули наши — иде, маше рукама и прича један старији човек, сав одушевљен и срећан доласком наших трупа у Сарајево. Застаје мало, свакога са осмехом погледа, војницима честита, а са пријатељима се грли. Окреће се, маше рукама, па затим опет продужује. Његовој срећи нема краја.

Наилази нова група људи и жена и опет живо коментарисање. Сви су у свечашш оделима. На лицу се одражава срећа и радост. Један одушевљено прича.

— Баш су прави јунаци. Синоћ посматрам кроз прозор, а њих петорица прелазе преко моста са једним пушкомитраљезом и то тако хитро, тако вешто, како могу само прави мајстори у борби. Певају они, а певају митраљези. Баш су прави јунаци ...

— Срећно, срећно, наши у Сарајеву — чују се поклици на сваком кораку. Масе, непрегледне масе пролазе улицама у највећем одушевљењу и свечаном расположењу, јер је

после четворогодишњег ропства, мука и терора, најзад дошла слобода. Прича се о непроспаваним ноћима, о времену када се као мушица газило, у страху да усташа или Немац не чују бат ципела и не позову да се пође за шима.

„Дошли наши“, то је одзив, то је лозинка, то је устаљени поздрав сретног и одушевљеног света.

А они?

Они храбри, препланула лица у сталним борбама и окршајима, достојанствено и поносно марширају улицама. Борили се мушки, освојили мушки и ушли свечано. Митраљези су певали своју уобичајену самртну арију, танад свирала у терцету, а детонације минираних слагалишта давале су свему овоме свечани такт и темпо. Корачају улицама, а песма убојна и звонка ори се из њихових грла, исто као што се орила док су јуришали на непријатељске бункере и упоришта у околини и даље од Сарајева. Марширају уморни и неиспавани од даноноћних јуриша и напада, али ипак достојанствени и поносни, они Титови војници, они храбри ослободиоци. Марширају, пролазе и прогоне тлачитеље радног и поштеног света.

Једног младог драговољца окупила маса света са свих страна, па га радознало гогга о свему. Млад је нема ни 15 година, а на грудима орден за храброст. Сви га питају и свима одговара. Прича како је учествовао у многим јуришима, како је рањен, како је отео непријатељском војнику пушку и како га је живог заробио. Прича им све, како је страдао и много се патио, како је стари војник. Прича им све, а они му честитају, обасипају га похвалама и грле га.

Сарајево је наше. Главни град Босне и Херцеговине је ослобођен. Стиснута песница Титових осветника ударила је снажно, мушки, ослободилачки и срушила све наде Макса Лубурића и његових покровитеља. Пресечене су све оштрице „пријеког ратног суда“, нестало је фамозног „У“, нестало је терора и вешања слободарски оријентисаних омладинаца и омладинки и другог невиног грађанства. Све је то прошло, само успомене кожу јеже и косу на глави дижу.

Синула је слобода — наши су у Сарајеву!

Миливоје МИНОВИЋ